

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΓΓΕΙΟΥ ΠΡΟΣΟΔΟΥ *

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΚΟΛΟΜΒΟΥ

1. Ἡ οικιαδικαὴ θεωρία τῆς ἐγγείου προσόδου βασίζεται ἐπὶ τῆς διαφορικῆς ἐννοίας καὶ ἀπορρίπτεται ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας-ἐργασίας.

Κατὰ τὴν ρικαρδιανὴν θεωρίαν ἡ ἐγγείος πρόσοδος εἶναι πάντοτε διαφορική. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἀντιστάθμισμα ἐνὸς πλεονάσματος προϊόντων προσερχόμενον πρῶτον ἀπὸ τὴν ἄνισον γονιμότητα τῶν καλλιεργουμένων ἐδαφῶν, δεύτερον ἀπὸ τὸν νόμον τῶν φθινουσῶν ἀποδόσεων, τρίτον ἀπὸ τὴν δυσκολίαν τῆς παραγωγῆς καὶ τέταρτον ἀπὸ τὴν στενότητα τῶν ἐδαφῶν αὐξανόμενου τοῦ πληθυσμοῦ ¹.

Κατὰ τὸν Ricardo, ἡ ἐγγείος πρόσοδος εἶναι σημεῖον τοῦ πλούτου καὶ οὐχὶ αἵτιον αὐτοῦ. Εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ οὐχὶ αἷτιον τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων ². Τὰ ἐδάφη τῆς τελευταίας, κατωτέρας ποιότητος δὲν ἀποδίδουν ἐγγεῖον πρόσοδον, δεδομένου ὅτι ἡ παραγωγή τῶν ἐδαφῶν τούτων καλύπτει

* Ἀνακοίνωσις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἑταιρίαν Οἶκον. Ἐπιστημῶν (12 Ἰουνίου 1959).

Εἰς τὴν παρούσαν μελέτην δὲν ἐξιστοροῦνται αἱ θεωρίαι περὶ ἐγγείου προσόδου. Διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τούτων πολύτιμον συμβολὴν ἀποτελεῖ τὸ ἀξιόλογον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀλ. Σιδερί. «Αἱ περὶ ἐγγείου προσόδου θεωρίαι 1945». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐρευνᾶται ἐξαντλητικῶς μετ' αὐστηρῆς ἐπιστημονικῆς ἀκρίβειας ἡ ἐξέλιξις τῶν θεωριῶν τούτων ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς μέχρι τῶν συγχρόνων οικονομολόγων. Ὡσαύτως βλ. Ξενοφ. Ζωλότα, Θεωρητικὴ Οἰκονομική, 2 ἔκδοσις, 1944 σελ. 484-591 καὶ Παράδοσις Θεωρητικῆς Οἰκονομικῆς 1958: Μέρος Δεύτερον σελ. 23-35. Ἐπίσης Δ. Καλιτσουνάκη, Ἐφηρμοσμένη Πολιτικὴ Οἰκονομία 1957, σελ. 662-664. Ὡσαύτως βλ. τὰς ἐμβριθεῖς καὶ πρωτοτύπου ἐρεῖνας ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς Κλασσικῆς Σχολῆς τοῦ ἰδίου: Ἱστορία τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας 1929, καὶ Ricardo, Ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Θεωρητικῆς Οἰκονομικῆς καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Κλασσικὴν Σχολήν, 1938. Ἐπίσης Σ. Ἀγαπητίδης, Παράδοσις Κοινωνικῆς Οἰκονομίας 1953-1953, σελ. 236-246 καὶ Π. Δερμιτζ. Αἱ Θεωρίαι περὶ ἐγγείου προσόδου καὶ αἱ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν. Ὡσαύτως Paul A. Samuelson, L'economie techniques modernes de l'analyse économique. Paris 1953 γαλ. μετάφρ. ἐκ τῆς ἀγγλικῆς T.H. σελ. 331-556.

Ἡ παρούσα ἔρευνα μὴ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν θεωριῶν περὶ ἐγγείου προσόδου περιορίζεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὠρισμένων ἐνωσιῶν, ὠρισμένων ἀπόψεων καὶ ὠρισμένων συνεπειῶν τῆς θεωρίας τῆς ἐγγείου προσόδου.

1. Βλ. David Ricardo, Des principes de l'économie politique et de l'impôt γαλλ. μετάφρ. σελ. 47-51, 56, 57, 71, 86, 87. Αἱ παραπομπαὶ εἰς τὴν παρούσαν μελέτη γίνονται ἐκ: Oeuvres completes de David Ricardo, Paris Guillaumin 1847. Ἡ 1η ἔκδοσις τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου τῶν Ἀρχῶν τῆς Πολ. Δικ. εἶναι τοῦ 1817.

2. «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν ὕψωσιν τῆς σχετικῆς ἀξίας τῶν «φυσικῶν» προϊόντων εἶναι τὸ πλεόνασμα τῆς ἐργασίας ἀφιερωμένης εἰς τὰς τελευταίας καλλιεργείας καὶ οὐχὶ ἡ ἐγγείος πρόσοδος ἡ ὅποια πληρῶνεται εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας. Ἡ ἀξία τοῦ σίτου
«ΑΡΧΕΙΟΝ» Δ. Καλιτσουνάκη, Τόμος 39ος (1959) Τεύχος Δ'.

3. Ἡ ρικαρδιανὴ θεωρία τῆς ἔγγειου προσόδου ἀπορρίπτουσα τὸν μαλθουσιανὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ ἀντιστάθμημα τῆς γονιμότητος τῆς γῆς. ὑποστηρίζει ἀντιθέτως ὅτι ἡ ἔγγειος πρόσοδος προέφύεται ἐκ τῆς δυσκολίας τῆς παραγωγῆς, δηλονότι ἐκ τῆς ποσότητος τῆς ἐργασίας τῆς χρησιμοποιομένης εἰς τὸ ἔδαφος κατωτέρως ποιότητος δεδομένου ὅτι ἡ ἀξίῳ ἐξηρητημένη ἐκ τῆς ποσότητος τῆς ἐργασίας ἐπενδουμένης εἰς τὴν παραγωγὴν διαφέρει τοῦ πλούτου ὁ ὁποῖος ἐξαυτᾷται ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν ἀγαθῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ παράγοντα πτώσεως ἢ ἐξαλείψεως τῆς ἀξίας (ὡς π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀέρος).

Ὁ Ricardo ἀπορρίπτει τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Malthus ὅτι ἡ ἔγγειος πρόσοδος ἀποτελεῖ τὸ ἀντιστάθμημα τῆς γονιμότητος τοῦ ἔδαφους καὶ παρατηρεῖ ὅτι δέον νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῆς δημιουργίας τοῦ πλούτου καὶ τῆς δημιουργίας τῆς ἀξίας, μεταξὺ τῆς φυσικῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς παραγωγικότητος εἰς ἀξίαν, δηλονότι τῆς οἰκονομικῆς παραγωγικότητος. Ὁ Ricardo ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Malthus συγχέει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφθονίας. τοῦ φυσικοῦ πλούτου μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς οἰκονομικῆς ἀξίας. «Ἡ ἀξία», γράφει, «διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ πλούτου, διότι ἡ ἀξία δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀφθονίας, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἐκ τῆς δυσκολίας ἢ τῆς εὐκολίας τῆς παραγωγῆς. Πράγματι ὅλα τὰ ἀγαθὰ σημειοῦν ὕψωσιν ἢ πτώσιν τῆς ἀξίας κατ' ἀναλογίαν τῆς δυσκολίας

γράψαμεν ὡς ἀρχικὴν αἰτίαν τοῦ πλεονάσματος τῆς τιμῆς τῶν ἀκαθαρίστων προϊόντων ἐπὶ τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς ἀποτελεῖ δῶρον τὸ ὁποῖον ἡ φύσις χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἰδιότης αὕτη τῆς γῆς δὲν ἔχει οἰονδῆποτε σχέσιν μὲ τὸ μονοπώλιον καὶ ἐν τούτοις αὕτη εἶναι τόσον οὐσιώδης διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἔγγειου προσόδου, ὥστε ἄνευ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς οὐδενὸς βαθμοῦ στενότητος ἢ μονοπωλίου θὰ ἔδυνάτο νὰ προκαλέσῃ οἰονδῆποτε πλεόνασμα τῆς τιμῆς τοῦ ἀκαθαρίστου προϊόντος πέραν τῆς ἀναγκαιᾶς διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἡμερομισθίων καὶ τῶν τόκων τῶν κεφαλαιῶν» (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 125). Κατωτέρω γράφει : «Μήπως δὲν ὀφείλομεν μᾶλλον νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἔγγειον πρόσοδον, ὡς τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα μιᾶς ἰδιότητος ἀποδιδομένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν, ὡς ἐν πολῦτιμον δῶρον παρεχόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ ὁποῖον χορηγεῖ εἰς τὴν γῆν τὴν δύναμιν νὰ διατρέφῃ περισσότερα ἄτομα ἀπὸ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν καλλιέργειάν της ; Μήπως ἡ ἔγγειος πρόσοδος δὲν ἀπτελεῖ ἐν μέρος ἀπολύτως ἀναγκαῖον τοῦ καθαροῦ προϊόντος τῆς γῆς τὸ ὁποῖον δικαίως ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς πηγὴ πάσης ἐξουσίας καὶ πάσης ἀπολαύσεως καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ὑπῆρχον οὔτε πόλεις, οὔτε στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ δυνάμεις, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ὑπῆρχον ποσῶς αἱ Τέχναι, αἱ Γνώσεις, τὰ ἔργα μιᾶς ὑπερόχου ἐργασίας, τὰ χρήσιμα καὶ πολυτελῆ ἀγαθὰ τὰ εἰσαγόμενα ἐκ τῶν ξένων χωρῶν καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου ἐν μιᾷ λέξει, τίποτε δὲν θὰ ὑφίσταται ἀπὸ ὃ, τι ἀποτελεῖ τὴν καλλιεργημένην καὶ κομψὴν κοινωνίαν, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον προσδίδει ἀνὺψωσιν εἰς τὰ ἄτομα ἀλλὰ ἀκόμη ἐπεκτείνει τὴν σωτηρίαν ἐπιδρασίῳ του ἐφ' ὅλοκλήρου τῆς μάχης τοῦ λαοῦ». (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 131. Ὁ ἰσχυρισμὸς καθ' ὃν ἡ ἔγγειος πρόσοδος ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῶν θαυμάτων τῆς Τέχνης καὶ τῆς Διανοήσεως ἐπαναλαμβάνεται συχνά ἀπὸ τὸν Malthus, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 186, 196, ὡσαύτως πρβλ. τὸ ἔργον τοῦ Essai sur le Principe de Population, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 395. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ἐξετάζεται κατωτέρω, παρ. 11 καὶ παρ. 12.

ἢ τῆς εὐκολίας τῆς παραγωγῆς ἢ μὲ ἄλλας λέξεις κατ' ἀναλογίαν τῆς ποσότητος τῆς ἐργασίας χρησιμοποιομένης εἰς τὴν παραγωγὴν». Καὶ κατωτέρω προσθέτει : «Αὐξάνοντες σταθερῶς τὴν εὐκολίαν τῆς παραγωγῆς, ἐλαττώνομεν σταθερῶς τὴν ἀξίαν μερικῶν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῶν παραχθέντων προηγουμένως, καίτοι διὰ τοῦ μέσου τούτου αὐξάνομεν ὅχι μόνον τὸν φυσικὸν πλοῦτον, ἀλλὰ ἀκόμη τὴν εὐκολίαν τῆς παραγωγῆς εἰς τὸ μέλλον¹.

Ἀκριβῶς δὲ ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας ἐξηγεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἔργειος πρὸςόδος ἀποτελεῖ συνέπειαν ὅχι τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ τῆς πτωχείας αὐτοῦ, τῆς δυσκολίας τῆς παραγωγῆς τροφίμων, αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ ἐπομένως τῆς ἀνάγκης χρησιμοπονήσεως περισσότερας ἐργασίας διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν αὐτῶν τροφίμων. «Πληρώνομεν», γράφει, «τὴν φύσιν διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς, ὅχι διότι παράγει πολὺ, ἀλλὰ διότι παράγει ὀλίγον. Καθ' ὃ μέτρον ἀναδεύονται φειδωλῇ τῶν δώρων τῆς ἀπέναντι ἡμῶν, ἀπαιτεῖ μεγαλύτεραν τιμὴν διὰ τὸ ἔργον τῆς. «Ὅταν εἶναι γενναϊδωρὸς καὶ ἐλευθερία, ἐργάζεται πάντοτε ὠφελεῖν»². Εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Malthus, ὅτι ἡ ἔργειος πρὸςόδος ἀποτελεῖ ἀντιστάθμημα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους καὶ συνεπῶς πολῦτιμον πλεονέκτημα, ὁ Ricardo ἀπαντᾷ ὅτι «καθ' ὃν χρόνον αἱ γαῖαι εἶναι πλέον γόνιμοι καὶ πλέον ἄφθονοι δὲν ἀποδίδουν πλεονέκτημα ἔργειον πρὸςόδον καὶ μόνον ἂν τῆς στιγμῆς αὗται καθίστανται πτωχοί — δηλονότι ἡ αὐτὴ ποσότης ἐργασίας ἀποδίδουσα ὀλιγότερα προϊόντα — ἀποσπᾶται ἓνα μέρος τῶν ἀρχικῶν προϊόντων τῶν ἐδαφῶν ἀνωτέρας ποιότητος διὰ τὴν πληρωμὴν ἑγγείου προσόδου.... Ἐὰν ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἀέρος καὶ ἡ πίεσις τῆς ἀτμοσφαίρας εὐρίσκοντο εἰς μεταβλητάς καὶ περιορισμένας ποσότητας καὶ ἐπὶ πλέον ἔαν ἠδύναντο νὰ ἰδιοποιηθῶν ὅλα τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἤθελον ἀποδώσει ἔργειον πρὸςόδον ἢ ὅποια θὰ ἔβαινεν ἀναπτυσσομένη καθ' ὃ μέτρον ἤθελον χρησιμοποιοῦνται αἱ διάφοροι ιδιότητες αὐτῶν»³. Κατωτέρω προσθέτει : «Ἡ αὐξήσις τῆς ἑγγείου προσόδου εἶναι πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐξήσεως τοῦ φυσικοῦ πλοῦτος καὶ τῆς δυσκολίας τῆς παραγωγῆς τῶν τροφίμων αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἔργειος πρὸςόδος εἶναι σημεῖον καὶ ποτὲ αἴτιον τοῦ πλοῦτος, διότι ὁ πλοῦτος ἀναπτύσσεται συχνὰ πολὺ κανονικῶς καθ' ὃν χρόνον αὕτη παραμένει στάσιμος ἢ ἀκόμη μειοῦται»⁴. Καὶ συμπεραίνει : «Ἐὰν τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων τὸ ὅποιον σχηματίζει τὴν ἔργειον πρὸςόδον εἶναι ὄντως πλεονέκτημα θὰ ἔπρεπε νὰ εὐχώμεθα τότε ὅπως ἕκαστον ἐτὸς αἱ προσφάτως κατασκευαζόμεναι μηχαναὶ καθίστανται ὀλιγότερον παραγωγικαὶ τῶν πα-

1. Ricardo, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 247/288, ὡσπύτως σελ. 250, 251, 256, 269, 373, 374.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 49 σημειώσιν.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 47/49 σημειώσιν.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 56, 57, 77, 86, 87, 92, 96, 373/378, 382, 649.

λαϊών. Τοῦτο πράγματι ἤθελε προσδώσει μεγαλύτεραν ἀξίαν εἰς ὅλας τὰς μηχανὰς παλαιάς καὶ νέας καὶ ἤθελε πληρωθῇ πρόσδοδος εἰς ὅλους τοὺς κατέχοντας πλέον παραγωγικὰς μηχανάς»¹.

Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Malthus ὅτι ἡ ἔγγειος πρόσδοδος εἶναι ἀντιστάθμημα τῆς γονιμότητος τῆς γῆς ὁδηγεῖ τοῦτον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ βελτιώσεις, αἱ τελειοποιήσεις τῶν τεχνικῶν μεθόδων καλλιέργειας προκαλοῦν αὐξησιν τῆς ἔγγειου προσόδου. Οὕτω κατὰ τὸν Malthus ἡ προσοδευτικὴ ὑψώσις τῆς ἔγγειου προσόδου ἐμφανίζεται ἀναγκαίως συνδεδεμένη μετὰ τὴν καλλιέργειαν νέων ἐδαφῶν καὶ μετὰ τὴν βελτίωσιν τῶν παλαιῶν².

Ἀντιθέτως ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Ricardo ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς ἔγγειου προσόδου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ὁδηγεῖ τοῦτον εἰς τὴν πρότασιν ὅτι αἱ γεωργικαὶ βελτιώσεις, αἱ τεχνικαὶ τελειοποιήσεις τοῦ ἐδάφους προκαλοῦν πτώσιν τῆς ἔγγειου προσόδου³.

Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι ρικαρδιαναὶ προτάσεις ὁδηγοῦν ἀναγκαίως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ συμφέρον τῶν γαιοκτημόνων εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς Κοινωνίας. Ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἰδιωτικῶν τῶν συμφερόντων εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογος πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ὀπισθοχώρησιν τῆς Κοινωνίας καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῆς Κοινωνίας. Ὅντως, πᾶσα αὐξήσις τῆς ποσότητος ἐργασίας ἀναγκαίως διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀγαθῶν προκαλουμένη εἴτε ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν λοιπῶν παραγόντων μενόντων ἀμεταβλήτων, εἴτε ἀπὸ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν μεθόδων παραγωγῆς, εἴτε ἀπὸ τὴν ἔντασιν τῶν προστατευτικῶν δασμῶν τῆς γεωργίας ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὑψώσιν τῆς ἔγγειου προσόδου. Ἀντιθέτως πᾶσα ἀνάπτυξις τῆς εὐκολίας παραγωγῆς, πᾶσα μείωσις τῆς ποσότητος ἐργασίας ἀναγκαίως διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ἰδίας ποσότητος ἀγαθῶν προερχομένη ἀπὸ τὴν βελτίωσιν τῶν μεθόδων παραγωγῆς, πᾶσα εὐρυνσις τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐξωτερικῶν ἀνταλλαγῶν συνεπάγονται τὴν πτώσιν τῆς ἔγγειου προσόδου⁴.

4. Οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριανῆς Σχολῆς παρουσιάζουν τὴν ἰδίαν δικαίωσιν καὶ ἀπολογίαν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ὁ Malthus θέτοντες εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν οἰκονομικῆς σημασίας

1. Ricardo, Principes d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 47/49.

2. Malthus, Principes d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 143, 140-144, 150, 153, 154, 172, 182.

3. Ricardo, Principes d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 384 καὶ 10-13, 19, 35, 36, 44, 51-56, 67, 72, 95-98, 103-105 καὶ Essai sur l'influence du bas prix des blés sur les profits du capital, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 544, 550, 557, 561, 564, 570. Ἐπίσης De la protection accordée à l'agriculture, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 667, 669, 649.

4. Βλ. De la protection accordée à l'agriculture, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 669. Ὡσαύτως Principes d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 47/52, 169, 287, 288, 307, 308, 392, 552, 553, 562, 564.

τὰ εισοδήματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ τὰ εισοδήματα τὰ απορρέοντα ἐκ τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐμφανίζουσιν μερίστην σημασίαν οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι τοῦ Malthus καθὼς καὶ ἐκεῖνοι τῶν κλασικῶν οἰκονομολόγων οἱ ὁποῖοι ἐξέφραζον ἄνευ περιφράσεων τὰς ἐνδομύχους πεποιθήσεις των, δεδομένου ὅτι αὗται προσγρμίζοντο μὲ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον τῆς ἐποχῆς των, γεγονὸς τὸ ὅποιον δὲν συμβαίνει διὰ τοὺς σύγχρονους διαδόχους των τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς. Ὅντως οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι ἀποκαλύπτουν τὰ πραγματικὰ κίνητρα τῆς δημιουργίας τῶν θεωριῶν τῆς παραγωγικότητος παλαιῶν καὶ νέων. Καὶ ἐὰν ὠρισμένοι συγγραφεῖς τῶν συγχρόνων θεωριῶν τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος δὲν ἐκδηλοῦνται ὑπὲρ τῶν γαιοκτημόνων μὲ τόσον ἐνθουσιασμόν. Ἐξαρσιν καὶ σφήρειαν ὅσον ὁ Malthus (καὶ ἀργότερον ὅσον ὁ Bastiat) τοῦτο πιθανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ σύγχρονον κοινωνικὸν κλίμα παρουσιάζε-
ται ἀντίθετον πρὸς τοιαύτας ἐκδηλώσεις. Ἐν τούτοις, δὲν ἀποβαίνει ὀλιγώ-
τερον ἀληθές ὅτι αἱ θεωρίαι τὰς ὁποίας ἐξαγγέλλουν ὠρισμένοι σύγχρονοι οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς ἐμφανίζουν σημαντικὴν ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνας τοῦ Malthus. Τοῦτο διότι τὰ μὴ κερδηθέντα (non gagnés) εισοδήματα τὰ ὁποῖα πρέερχονται ἐκ τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς ἀφ' ἐνὸς καὶ τὰ κερδηθέντα (gagnés) εισοδήματα ἀπορρέοντα ἐκ τῆς προσπαθείας, τῆς θυσίας, τοῦ μόχθου, δηλονότι ἐκ τῆς ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου τίθενται ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων τούτων εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν, εἰς ἰσοτιμίαν, ἀπὸ οἰκονομικῆς πλευρᾶς. Εἰδικώτερον ἢ ἀνθρωπίνῃ προσπάθεια, ἢ ἀνθρωπίνῃ ἐργασίᾳ, αὐτὸς αὐτός ὁ ἀνθρώπος, ἢ ἠθικὴ του ὑπόστασις, αἱ διανοητικαὶ ἱκανότητές του, ἢ μυϊκὴ του δύναμις δὲν θεωροῦνται ὑπὸ τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς πρωτεύοντες, κυριαρχοῦντες ἄμεσοι οἰκονομικοὶ παράγοντες.

Πράγματι ὁ ἐργαζόμενος ἀμείβεται συμφώνως πρὸς τὰς θεωρίας τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος ὅχι ὑπὸ τὴν ιδιότητά αὐτοῦ ὡς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ιδιότητά αὐτοῦ ὡς ιδιοκτῆτου ἀξιών (τουτέστιν ὡς ιδιοκτῆτου τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας αὐτοῦ) δυνάμει τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς τίτλου καθ' ὃν ἀμείβονται ὁ γαιοκτημὼν καὶ ὁ κεφαλαιούχος ὑπὸ τῶν ιδιότητων αὐτῶν ὡς ιδιοκτητῶν ἀξιών (δηλονότι ὡς ιδιοκτητῶν τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τῆς κατεχομένης γῆς καὶ τοῦ κατεχομένου κεφαλαίου). Ὁ πρόδρομος τῶν θεωριῶν τῆς παραγωγικότητος J. B. Say, ἀντιλαμβάνεται τὸν ἐργαζόμενον ὡς ιδιοκτῆτην ἀξιών (τουτέστιν ὡς ιδιοκτῆτην τῆς ἐργασίας του) καὶ ἐξαγγέλλει σαφῶς τὴν πλήρη, ἰσότιμον ἀπὸ οἰκονομικῆς σκοπιᾶς, τῶν τριῶν κατηγοριῶν ιδιοκτητῶν, δηλονότι τῶν ιδιοκτητῶν τῆς ἐργασίας, τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κεφαλαίου. Καὶ ὅλαι αἱ θεωρίαι τῆς παραγωγικότητος παλαιαὶ καὶ σύγχρονοι ὑποστηρίζουν ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, τὴν πλήρη ἰσοτιμίαν, ἀπὸ οἰκονομικῆς πλευρᾶς τῶν ὡς ἄνω τριῶν

κατηγοριῶν ιδιοκτητῶν, ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν ἢ τὸν μανδύαν τῆς νέας οἰκονομικῆς τεχνικῆς. Οἱ οἰκονομολόγοι οἱ ὅποιοι ἀπορρίπτουν τὴν ταυτότητα εἰς τὴν παρaxyωγικὴν συνεισφοράν, τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παρaxyωγῆς, ἀποτελοῦν ἀκριβῶς τοὺς ἀντιπάλους μερικῶς ἢ ὁλοσχερῶς τῆς ὀριακῆς θεωρίας, ὡς π.χ. οἱ John Maurice Clark, Laurence-K-Frank, P.H. Douglas, John Hobson καὶ ἡ Θεσμολογικὴ Σχολή¹. Ὡς πρὸς τὸν Seligman, καίτοι ἡ συνεισφορά τοῦ ὑπῆρξε σημαντικὴ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς κοινωνικῆς ὑποστάσεως τῆς ἀξίας ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ἀποφασισμένων ἀντιπάλων τῆς ὀριακῆς θεωρίας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ κύρια αὐτοῦ συμπεράσματα σχετικῶς πρὸς τὴν παρaxyωγικὴν ἰσχυμίαν τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παρaxyωγῆς ἢ σχετικῶς πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀπόψιν τῆς ἀξίας.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ὀριακὴ ἔννοια ἐν τῇ πεμπτοσίᾳ τῆς δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἀποκλειστικὸν ἔργον τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς. Αἱ ρικαρδιαναὶ θεωρίαι τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐγγείου προσόδου βασιζονται κατὰ βάθος ἐπὶ τῆς ὀριακῆς ἐννοίας. Οὕτως ὠρισμένοι ἐκφράσεις τοῦ Ricardo καὶ τοῦ Malthus ἐξαγγέλλουν τὴν ὀριακὴν ἔννοιαν ὅχι μόνον κατὰ τὸ πνεῦμα ἀλλὰ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὸν λόγον². Ἡ συνεισφορά εἰς λεπτομέρειαν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὀρίων οὐδὲν τὸ οὐσιώδες προσθέτει ἐπὶ πλεόν τῶν ὅσων ἀνέπτυξαν ὁ Ricardo καὶ ὁ Malthus ἰδίως εἰς τὸ πεδίον τῆς θεωρίας τῆς Διανομῆς.

5. Γενικὰ συμπεράσματα τῶν κλασικῶν θεωριῶν τῆς Ἀξίας καὶ τῆς Διανομῆς.

Αἱ ρικαρδιαναὶ θεωρίαι τῆς Ἀξίας καὶ τῆς Διανομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δύναται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἀκολούθως :

Ἡ θεωρία τῆς Διανομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος συνδέεται στενῶς μὲ τὴν θεωρίαν τῆς Ἀξίας. Ὁ μεγαλοφυὴς ἐρευνητὴς Ricardo δὲν ἠδύνατο παρὰ

1. Bl. Gaëtan Piron, L'utilité marginale, σελ. 296, 292, 293, et 263, 317.

2. Αἱ θεωρίαι τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐγγείου προσόδου τοῦ Ricardo βασιζονται οὐσιαστικῶς ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παρaxyωγῆς σχηματιζομένων εἰς τὸ ὄριον. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ὁρολογίας, ὁ Ricardo καὶ ὁ Malthus χρησιμοποιοῦν συχνὰ τὸν ὅρον «ἐπιπρόσθετος» ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ὑπὸ τὴν ὅποιαν οἱ οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρον «ὀριακὸν» ἢ marginal ἢ τελικόν (final). Οὕτω πρβλ. Ricardo, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 52, 68, 85, 272. Ὡσαύτως Essai sur l'influence du bas prix des blés sur les profits du capital, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 552, 557. Ἐπίσης De la protection accordée à l'agriculture, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 668. Ἐπίσης πρβλ. Malthus, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 161, 240, 241-249, 263, 266, 281, 287, 318, 319, 327, 342, 343, 353, 354. Ὡσαύτως βλπ. Firmin Ollés, Le rôle de l'offre et de la demande et du marginalisme dans la théorie économique, T. II, σελ. 60. Ἐπίσης πρβλ. Gaëtan Piron, L'utilité marginale, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 12.

νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ὑπαρξίν στενοῦ δεσμοῦ μεταξύ τῶν δύο τούτων φαινομένων ¹.

Α'. Ἡ θεωρία τῆς Ἀξίας τοῦ Ricardo δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὴν ἀκόλουθον γενικὴν πρότασιν :

Ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν ἀγαθῶν ρυθμίζεται ἐπὶ τῶν σχετικῶν ^{*} πρὸςόδων ἐργασίας χρησιμοποιοῦμένων εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν.

Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει κατὰ τὸν Ricardo, ἡ σχέση τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως δὲν ἀποτελεῖ προσδιοριστικὸν παράγοντα τῆς ἀξίας. Τὸ προσδιοριστικὸν αἷτιον ταύτης συνίσταται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἐξόδα τῆς παραγωγῆς καὶ συγκεκριμένως εἰς τὰς σχετικὰς ποσότητας ἐργασίας ἐνσωματωμένας εἰς τὰ προϊόντα ².

Β'. Ἡ γενικὴ ρικαρδιανὴ θεωρίαν τῆς Διανομῆς τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὰς ἀκόλουθους προτάσεις :

1) Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν Γεωργίαν πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ αὐξάνει, διαπιστοῦνται τὰ δύο ἀκόλουθα φαινόμενα :

1) Κατὰ πρῶτον, αὐξανόμενου τοῦ πληθυσμοῦ ἡ ἐργεῖα πρὸςόδος ἐκτιμώμενη εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου ³ ἢ εἰς χρῆμα βαίνει αὐξανόμενη. Τὸ ἡμερομίσθιον ἐκτιμώμενον εἰς μονάδας ἐργασίας καὶ εἰς χρῆμα βαίνει αὐξανόμενον. ἀλλὰ ἐκτιμώμενον εἰς σίτον βαίνει μειούμενον ⁴. Τὸ

1. Ὁ A. Landry γράφει : « Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν μὲ πῶτον τρόπον σχηματίζεται οἰκλήποτε κατηγορία εισοδήματος, ὁφείλομεν νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Διανομῆς καὶ τῆς Ἀξίας. Ἡ θεωρία τῆς Διανομῆς, εἰς ὁρισμένα μέρη, τῆς, ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας τῆς Ἀξίας καὶ εἰς ὁρισμένα ἄλλα μέρη, τῆς δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς Ἀξίας, Manuel d'Economie, 1908, σελ. 577-580.

Οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι ἀκολουθοῦν τὴν ρικαρδιανὴν παράδοσιν καθότι συνδέουν τὴν θεωρίαν τῆς Διανομῆς μὲ τὴν θεωρίαν τῆς Ἀξίας. Ἴδε Francois Perroux, La Valeur, σελ. 53/58. Ἐπίσης B. Nogaro, Principes de théorie économique, σελ. 244-250 καὶ E. James, Histoire des Théories économiques, σελ. 73/80.

2. Ὁ Ricardo γράφει : « Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἶναι τὰ ἐξόδα παραγωγῆς τὰ ὅποια ρυθμίζουν τὰς τιμὰς τῶν ἀγαθῶν καὶ ὅχι, ὡς συχνὰ ὑποστηρίζεται ἡ σχέση μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἡ γνώμη, καθ' ἣν αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν ἐξαρτῶνται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἀναλογίας τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἔχει καταστῆ σχεδὸν ἀξίωμα εἰς τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν καὶ ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ πολλῶν σφαλμάτων εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, Ricardo, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 355. Ἐπίσης σελ. 315, 360, 361.

3. Ὁ Ricardo βασίζει τὰς θεωρίας του ἐπὶ ἐπιχειρηματολογίας καὶ ἐπὶ παραδειγμάτων κατὰ τὰ ὅποια ὁ σίτος θεωρεῖται ὡς κοινὸν μέτρον τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων, ἴδε ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 77, 78.

4. Τὸ ἡμερομίσθιον ἐκτιμώμενον εἰς σίτον βαίνει μειούμενον. Τὸ μέρος τοῦ ἡμερομισθίου τὸ ὅποιον καταναλίσκεται εἰς σίτον παραμένει σταθερόν, ἀλλὰ τὸ μέρος τῶν ἡμερομισθίων, ἐκτιμώμενον εἰς σίτον ἀνταλλασσόμενον ἐναντι βιομηχανικῶν προϊόντων βαίνει μειούμενον. Ἀλλὰ ἡ ποσότης τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων (τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἰς σίτον πίπτει), ποῦ ὁ ἐργάτης ἀποκτᾷ ἐναντι μικροτέρας ποσότητος σίτου αὐξάνει σὺντεπὶ τῶν

εἰσόδημα τοῦ κεφαλαίου (τόκος καὶ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος) ἐκτιμώμενον εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου καὶ εἰς χρῆμα βαίνει μειούμενον ¹.

2) Δεύτερον, αὐξανόμενον τοῦ πληθυσμοῦ τὸ ποσοστὸν τοῦ συνόλου τῶν ἐγγείων προσόδων πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν οἱ γαιοκτῆμονες βαίνει αὐξανόμενον. Ὡσαύτως, τὸ ποσοστὸν τοῦ συνόλου τῶν ἡμερομισθίων πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν οἱ ἐργαζόμενοι βαίνει αὐξανόμενον. Ἀντιθέτως τὸ ποσοστὸν τοῦ συνόλου τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κεφαλαίου (δηλαδή τῶν τόκων καὶ τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν) τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν οἱ κεφαλαιούχοι βαίνει μειούμενον.

II) Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν Γεωργίαν πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ μειοῦται, συνεπεία τῶν τεχνικῶν προόδων τῆς παραγωγῆς, τῶν βελτιώσεων τῶν μεθόδων καλλιεργείας ἢ συνεπεία τῆς αὐξήσεως τῆς εἰσαγωγῆς ἢ πτώσεως τῶν δασμῶν, παρατηροῦνται ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ρικαρδιανούς νόμους τῆς Διανομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὰ ἀκόλουθα φαινόμενα :

1) Πρῶτον, αὐξανόμενον τοῦ πληθυσμοῦ ἡ ἔγγειος πρόσδοδος ἐκτιμωμένη εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου καὶ εἰς χρῆμα βαίνει φθίνουσα. Τὸ ἡμερομίσθιον ἐκτιμώμενον εἰς μονάδας ἐργασίας καὶ εἰς χρῆμα βαίνει φθῖνον, ἀλλὰ ἐκτιμώμενον εἰς μονάδας σίτου (καὶ γενικῶς εἰς μονάδας ἀγαθῶν) βαίνει αὐξανόμενον. Τὸ εἰσόδημα τοῦ κεφαλαίου (τῶν τόκων καὶ τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν) ἐκτιμώμενον εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου (καὶ ἐν γένει εἰς μονάδας ἀγαθῶν) καὶ εἰς χρῆμα βαίνει αὐξανόμενον ².

2) Δεύτερον, αὐξανόμενον τοῦ πληθυσμοῦ τὸ ποσοστὸν τοῦ συνόλου τῶν ἐγγείων προσόδων πρὸς τὸ ἔθνικον εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν οἱ γαιοκτῆμονες βαίνει μειούμενον. Τὸ ποσοστὸν τοῦ συνόλου τῶν ἡμερομισθίων πρὸς τὸ ἔθνικον εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν οἱ ἐργαζόμενοι βαίνει μειούμενον. Ἀντιθέτως τὸ ποσοστὸν τοῦ συνόλου τῶν εἰσοδημάτων τῶν κεφαλαίων (τῶν τόκων καὶ τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν) τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν οἱ κεφαλαιούχοι βαίνει αὐξανόμενον.

τεχνικῶν βελτιώσεων τῆς παραγωγῆς. Βλ. ἐνθ' ἄνωτ. 70, 73, 74, 77-79, 86, 87, 91-94, 97, 98, 280, 282, 389, 391, 564, 566, 668.

1. Principes d'E.P., σελ. 93, 94. Ἐπίσης σελ. 35, 46, 50, 52, 67, 73, 74, 77, 78, 79, 85/98, 264/279, 282, 370, 376/378, 383 καὶ Essai sur l'influence du bas prix des blés sur les profits du capital, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 545/548, 550/554. Ὡσαύτως De la protection accordée à l'agriculture, ἐνθ' ἄνωτ. 648, 667/669.

2. Πρβλ. Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 52/53 καὶ ἐν γένει βλέπε Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 19, 20, 26, 35, 36, 40, 41, 53, 75, 76, 84/93, 97, 99, 103, 104, 114, 128, 176, 184, 214, 264/276, 296, 298, 305, 306, 376, σημ. 383, 389. Ἐπίσης Essai sur l'influence du bas prix des blés sur les profits du capital, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 552, 553, 554, 567, 568. Ὡσαύτως De la protection accordée à l'agriculture, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 667-671.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης ρικαρδιανῆς θεωρίας τῆς Διανομῆς συνάγονται ὡς ἀναγκαστικὰ πορίσματα αἱ δύο ἀκόλουθοι προτάσεις :

α) Τὰ ἡμερομίσθια ἐκτιμώμενα εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου καὶ εἰς χρῆμα εἶναι ἀντίστροφα τῶν εἰσοδημάτων τῶν κεφαλαίων ἐκτιμωμένων εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου καὶ εἰς χρῆμα ¹.

β) Τὰ εἰσοδήματα τοῦ κεφαλαιῦ ἐκτιμώμενα εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου καὶ εἰς χρῆμα εἶναι ἀντίστροφα πρὸς τὰς ἐγγείους προσόδους, ἐκτιμώμενα εἰς μονάδας ἐργασίας, εἰς μονάδας σίτου καὶ εἰς χρῆμα ².

Αἱ ἀνωτέρω προτάσεις τοῦ Ricardo, εἶναι ἀκαταμάχητοι, ἀπρόσβλητοι. Πράγματι ἐὰν τὸ σύνολον τῶν μονάδων ἐργασίας, τὸ σύνολον τῶν μονάδων τοῦ σίτου καὶ τὸ συνολικὸν χρῆμα ³ διὰ τῶν ὁποίων μετῶνται τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τὸ ὅποιον διανέμεται μεταξύ τῶν ἐργαζομένων, τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν γαιοκτημόνων παραμένουν σταθερά, εἶναι προφανές ὅτι πᾶσα αὐξήσις ἢ μείωσις τοῦ συνόλου τῶν μονάδων τούτων αἱ ἑποῖαι ἐνσωματοῦνται εἰς τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια λαμβάνουν ἐκάστη τῶν τριῶν τάξεων ἐργαζομένων, κεφαλαιούχων καὶ γαιοκτημόνων, θέλει διενεργηθῇ πρὸς ζημίαν ἢ πρὸς ὄφελος τῶν ὑπολοίπων δύο τάξεων. Καὶ γενικῶς πᾶσα αὐξήσις ἢ μείωσις τοῦ ποσοστοῦ πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τὸ ὅποιον εἰσπράττει ἐκάστη τῶν τριῶν τάξεων ἀντιστοιχεῖ πρὸς μείωσιν ἢ αὐξήσιν τοῦ ποσοστοῦ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον εἰσπράττουν αἱ ὑπόλοιποι δύο τάξεις. Οἱ οἰκονομολόγοι οἱ ὅποιοι ἡμφεσβήτησαν τὰς δύο ἀνωτέρω ἀκαταμάχητους προτάσεις τοῦ Ricardo ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀπόλυτον ἐπίπεδον τῶν ἀγαθῶν τὸ ὅποιον ἐκπροσωπεῖ τὸ εἰσόδημα ἐκάστης τῶν τάξεων τούτων.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι τὰ εἰσοδήματα ὅλων τῶν τάξεων, ἐκτιμώμενα εἰς ἀγαθὰ, δύνανται ἀπὸ θεωρητικῆς τοῦλάχιστον πλευρᾶς νὰ ἐμφανίσουν ταυτόχρονον αὐξήσιν εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν, τὰ μέλη ἐκάστης τάξεως παραμένοντα ἀμετάβλητα, ἡ παραγωγή σημειοῖ αὐξήσιν ἢ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ παραγωγή παρουσιάζει αὐξήσιν μεγαλυτέραν ἐκείνης τῶν μελῶν ἐκάστης τάξεως. Ἀλλὰ εἶναι ἐμφανές ὅτι αἱ προτάσεις τοῦ Ricardo ἀφορῶν τὰς μεταβολὰς τῶν ποσοστῶν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῶν εἰσοδημάτων τῶν διαφόρων τάξεων καὶ ὄχι τὰς μεταβολὰς τῶν ἀπολύτων ἐπιπέδων τῶν εἰσοδημάτων τούτων ⁴.

1. Principes d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 35 καὶ 383.

2. Βλ. Essai sur l'influence du bas prix des blés, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 533 καὶ 564.

3. Δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ricardo κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συλλογισμῶν του θεωρεῖ πάντοτε σταθεράν τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος. Πρβλ. Principes d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 33, 35, 62, 70, 77, 74/80, 84, 98, 115, 111, 133, 134, 141, 309, 389, 387. Ὡσαύτως 550, 551, 667, 668.

Δέον ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ σῖτος λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ricardo ὡς μέτρον ἀξίας ὡς νομισματικὸς κανὼν, εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις ἐνθα τὸ ἡμερομίσθιον ἐκτιμᾶται εἰς σῖτον.

4. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 376 σημ.

6. Αί μαρξιστικάι θεωρίαι τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς συνάγουσαι ἐκ τῶν 'Αγγλικῶν κλασσικῶν θεωριῶν τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς τὰς θεωρίας τῆς ἐκμεταλλεύσεως, προεκάλεσαν τὴν δημιουργίαν τῶν θεωριῶν τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος καὶ τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τῶν ὁποίων ἡ οὐσιώδης βάσις συνίσταται εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἐργασίας καὶ ἐν γένει τῶν ἐξόδων παραγωγῆς ὡς προσδιοριστικῶν παραγόντων τῶν νόμων τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς.

Αἱ ριζικρικαὶ θεωρίαι τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς ἐκυριάρχησαν τὴν ἀγγλικὴν κλασσικὴν Σχολὴν ἀπὸ τοῦ Ricardo μέχρι τοῦ John Stuart Mill ¹. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τὸ 1867 τοῦ κεφαλαίου τοῦ Karl Marx ², διαδέχεται καὶ διαδίδεται ἡ μαρξιστικὴ οἰκονομία, ἡ ὁποία ἐκ τῶν ἀγγλικῶν κλασσικῶν θεωριῶν τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς συνάγει τὰς θεωρίας τῆς ὑπεραξίας καὶ ἐν γένει τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ συνεπῶς ὑπονομεύει τὰ θεμέλια τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς κατὰ παράδοσιν Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀντιληφθέντες ὅτι αἱ 'Αγγλικαὶ κλασσικαὶ θεωρίαι τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς δύνανται νὰ προσφέρουν οἰκονομικὴν βῆσιν διὰ τὴν ὑπονόμεισιν τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος ἐξηραγκάσθησαν τὸ 1871 καὶ 1874 ³, τέσσαρα καὶ ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Κεφαλαίου τοῦ Karl Marx, νὰ ἀπορρίψουν τὰς ἀγγλικὰς κλασσικὰς θεωρίας τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς παλαιὰς θεωρίας τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς παραγωγικότητος συμπληροῦντες καὶ ἀνανεοῦντες αὐτάς. Πράγματι αἱ ἐννοιαὶ τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς παραγωγικότητος ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίζοντο αἱ παλαιαὶ γαλλικαὶ ⁴ ἰδίως θεωρίαι τῆς 'Αξίας καὶ τῆς Διανομῆς παρουσίαζον τὸ πολῦτιμον πλεονέκτημα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ παράγοντος ἐργασίας ἀπὸ τὰ προσδιοριστικὰ αἷτια τῆς 'Αξίας καὶ τοῦ 'Ημερομισθίου. Γενικῶς αἱ ἐμβαθεῖς καὶ περισπούδαστοι ἀναπτύξεις καὶ ἐκτενεῖς περιγραφαὶ τῆς ὀριακῆς οἰκονομίας ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς παραγωγικότητος ὡς οὐσιώδους παράγοντος τοῦ καταλογισμοῦ (imputation) ὁδηγοῦν, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς ἰσότητις τῆς συμβολῆς εἰς τὸ παραγωγικὸν ἔργον τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς τῆς ἐργασίας, τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κεφαλαίου.

1. John Stuart Mill, Principles of political economy, 1η ἐκδοσις 1848. Ἐπίσης πρβλ. τὸν συνεχιστὴν ὁπαδὸν αὐτοῦ Thomas-Nixon Carver, Some leading Principles of Political Economy, 1η ἐκδοσις 1874.

2. Ἡ 1η ἐκδοσις τοῦ Κεφαλαίου ἐδημοσιεύθη τὸ 1867. Τὸ μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τοῦ Karl Marx ἐδημοσιεύθη εἰς 1ην ἐκδοσιν τὸ 1848.

3. Αἱ θεωρίαι τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος καὶ τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας εἶδον τὸ φῶς τὸ 1871 μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς Theory of Political Economy τοῦ Stanley Jevons, τῶν ἔργων τοῦ Karl Menger καὶ τὸ 1874 μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν Éléments d'Économie pure τοῦ Léon Walras.

4. Εἰδικώτερον αἱ θεωρίαι τοῦ Jean B. Say.

Κατ' ἀναγκαῖον συμπέρασμα ὁ σχηματισμὸς τῆς ἐγγείου προσόδου, καὶ τοῦ τόκου τοῦ κεφαλαίου ἐμφανίζεται ὡς πρὸς ἐρχόμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἰκονομικοῦ αἰτίου τῆς ἰδίας οἰκονομικῆς περὶ τῆς καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν θεμελίων ἐπὶ τῶν ὑποῶν στηρίζεται ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἡμερομισθίου. Συνεπεία τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου οὐδὲν κοινωνικὸν πρόβλημα ἡδύναται νὰ γεννηθῇ ὡς ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ὁρισμῶν τοὺς ὑποῶν ἐξαχρῆλλουν αἱ ὀριακαὶ θεωρίαι τοῦ καταλισμοῦ.

Ἐν τούτοις, ἡ ἐπίδρασις τῶν ρικαρδιανῶν θεωριῶν τῆς Ἀξίας καὶ τῆς Διανομῆς ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς ὑπῆρξεν ἐξόχως σημαντική. Οὕτως ὁ Alfred Marshall ἀποδέχεται σχεδὸν πλήρως τὴν ρικαρδιανὴν ἀντιλήψιν τῆς ἐγγείου προσόδου. Ἡ μόνη συμπλήρωσις τὴν ὑπόειν οὗτος ἐπιφέρει συνίσταται εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι εἶναι ἡ τελευταία δόσις, ἡ ὀριακὴ δόσις τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου ἡ χρησιμοποιοῦμένη εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ὅχι τὸ τελευταῖον, τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας ποιότητος (ὡς ὑποστηρίζει ἡ ρικαρδιανὴ θεωρία) ἡ ὑπόειν δὲν ἀποδίδει ἐγγεῖον πρὸς ὄσον ἐπεκτείνων οὕτω τὴν ὀριακὴν ἔννοιαν εἰς ὅλους τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἀντιλήψις περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἐγγείου προσόδου τοῦ Marshall δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προσεγγίζουσα περισσότερον τὴν πραγματικότητα, δεδομένου ὅτι τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας ποιότητος ὑπόκειται εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν. γεγονὸς τὸ ὅποιον ἀποκλείει ὁ Ricardo. Ἐν συνόψει, ἡ Ἀγγλικὴ κλασσικὴ θεωρία τῆς ἐγγείου προσόδου ἀπὸ τὸν Ricardo μέχρι τοῦ Marshall ἀπορρίπτει τὴν δυνατότητα σχηματισμοῦ τῆς ἀπολύτου ἐγγείου προσόδου. Αὕτη δὲν ἀποδέχεται παρὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς διαφορικῆς ἐγγείου προσόδου θεωροῦσα τὴν ἐγγεῖον πρὸς ὄσον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀξίας καὶ συνεπῶς ὡς προαφαίρεσις ἐπὶ τῆς ἀξίας (ἢ ὡς πλεόνασμα ὑπεράνω τῆς ἀξίας).

Ὅτι ὁ A. Marshall δὲν συνεκράτησεν ἐκ τῶν ρικαρδιανῶν ἀντιλήψεων, ὁ Keynes ἀντιθέτως τὸ ἀποδέχεται καὶ τὸ συμπληρώνει. Οὕτως, ὁ Marshall θεωρεῖ τὸ Κεφάλαιον ὡς συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς καὶ τὸν τόκον ὡς ἀντιστάθμημα τῆς ψυχολογικῆς θυσίας, τουτέστι τῆς ἀναμονῆς (attente) καὶ τῆς δημιουργίας πλούτου, δηλονότι τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος. Κατὰ συνέπειαν οὗτος θεωρεῖ τὸν τόκον τοῦ Κεφαλαίου ὡς παράγοντα προσδιορίζοντα τὰς τιμὰς, ὡς στοιχεῖον δηλαδὴ τῶν ἐξόδων παραγωγῆς. Ἀντιθέτως ὁ Keynes ἀποδέχεται ἀπολύτως τὴν ρικαρδιανὴν θεωρίαν τῆς Ἀξίας καὶ τῆς Διανομῆς, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ τὸν μόνον συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς. Διὰ τὸν Keynes ὁ τόκος τοῦ κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὸ ἀντιστάθμημα ὅχι τῆς ψυχολογικῆς θυσίας (τῆς ἀναμονῆς), οὔτε τῆς δημιουργίας πλούτου (τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος), ἀλλὰ ἐν μέρει τοῦ ἀναλαμβανομένου κινδύνου ἐνδεχομένης ὑποτιμήσεως τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῆς ἀποταμιεύσεως, ἐν μέρει τῆς παραιτήσεως ἐκ τῆς ρευστότητος τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ ἐν μέρει τῆς στενότητος τοῦ κεφαλαίου.

7. Ἡ ἔγγειος πρόσδοδος καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

Κατωτέρω ἐξετάζονται αἱ ἀπόψεις τῶν διαφόρων Σχολῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ ἔγγειος πρόσδοδος ἀποτελεῖ ἢ ὄχι στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

Ἡ ἀγγλικὴ κλασσικὴ θεωρία ὑποστηρίζει ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς ἀποτελοῦν στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς κατὰ τὸ μέτρον καθ' ὃ αὗται ἱκανοποιοῦν τὰς ἀκολουθούσας τέσσαρας προϋποθέσεις :

α) Πρῶτον, αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς ἀποτελοῦν στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αὗται ἀποτελοῦν τὸ ἀντιστάθμημα θυσίας, προσπαθείας.

β) Δεύτερον, αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς ἀποτελοῦν στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ τιμαὶ αὗται ἀποτελοῦν τὸ προσδιοριστικὸν αἷτιον καὶ ὄχι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος¹ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑποίου αἱ ὡς ἄνω ὑπηρεσίαι συντελοῦν.

γ) Τρίτον, αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς ἀποτελοῦν στοιχεῖον τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ προσφορά τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς εἶναι κατ' εὐθείαν ἀνάλογος τῶν τιμῶν αὐτῶν.

δ) Τέταρτον, αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς ἀποτελοῦν στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αὗται² ἀποτελοῦν ἀντιστάθμημα τῆς παραγωγικότητος αὐτῶν².

Διὰ τὰ θεωρηθῶν αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς δεόν νὰ ἱκανοποιοῦν καὶ τὰς τέσσαράς ὡς ἄνω προϋποθέσεις.

Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ τιμαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μέσων παραγωγῆς ἱκανοποιοῦν μέρος μόνον τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων προϋποθέσεων δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶν, συμφώνως πρὸς τὴν ἀγγλικὴν νεοκλασσικὴν θεωρίαν ὅτι ἀποτελοῦσιν στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

Συμφώνως πρὸς τὰς ὡς ἄνω προτάσεις τῆς Ἀγγλικῆς νεοκλασσικῆς Σχολῆς ἡ ἔγγειος πρόσδοδος δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς καθότι δὲν ἱκανοποιεῖ τὰς τρεῖς πρώτας ἀνωτέρω προϋποθέσεις. Πρῶτον, ἡ ἔγγειος πρόσδοδος δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἀντιστάθμημα θυσίας, κόπου ἢ προσπαθείας καταβληθείσης ὑπὸ τοῦ γαιοκτῆμονος. Δεύτερον, ἡ προσφορά τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι κατ' εὐθείαν ἀνάλογος τῆς ἔγγειου προσόδου. Τρίτον, ἡ ἔγγειος πρόσδοδος εἶναι ἐπακλόουθον ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι προσδιοριστικὸν αἷτιον τῶν

1. Συμφώνως πρὸς τὴν κλασσικὴν ρικαρδιανὴν θεωρίαν.

2. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀγγλικὴν νεοκλασσικὴν θεωρίαν Alfred Marshall, *Principes d'Économie Politique*, γαλλ. μετάφρ. Παρίσιοι 1907, Τ. II, σελ. 48/50, 65/67, 100/103, 107/112, 116, 120/122, 125/139, 142, 144/147, 152, 157, 158, 217/222, 258/261, 283, 288/292, 372, 380/385, 397, 398, 402, 641, 642.

τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι κατὰ τὴν ἀγγλικὴν κλασσικὴν καὶ νεοκλασσικὴν θεωρίαν ἡ ἔργειος πρόσοδος, μὴ ἱκανοποιούσα τὰς τρεῖς ὡς ἄνω προϋποθέσεις δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

Εἰδικώτερον κατωτέρω μελετῶνται αἱ ἀπόψεις τῶν διαφόρων Σχολῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ ἔργειος πρόσοδος ἀποτελεῖ ἢ ὄχι στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

Γενικῶς διὰ τὰς θεωρίας τῆς παραγωγικότητος παλαιᾶς καὶ νέας ἡ ἔργειος πρόσοδος ἀποτελεῖ ἀντιστάθμημα τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους καὶ ὄχι θυσίας κόπου ἢ προσπαθείας ἐκ μέρους τῶν γαιωκτιμῶνων.

Συγκεκριμένως αἱ θεωρίαι τῆς παραγωγικότητος καὶ αἱ θεωρίαι τῆς γενικῆς οικονομικῆς ἰσορροπίας εἰς τὰς δύο αὐτῶν μορφὰς τὰς συνδυαζούσας τοὺς ποσοτικὸς ὁρισμοὺς τῶν συστημάτων ἐξισώσεων μὲ τὰς ἐννοίας τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος (ὡς π.χ. αἱ θεωρίαι τοῦ Léon Walras καὶ τοῦ Stanley Jevons) ὡς καὶ αἱ θεωρίαι αἱ ὁποῖαι περιορίζονται εἰς τοὺς ποσοτικὸς ὁρισμοὺς ἀποκρούουσαι τὰς ὀριακὰς ἐννοίας (ὡς π.χ. αἱ θεωρίαι τοῦ Gustave Cassel) παραδέχονται ὅτι ἡ ἔργειος πρόσοδος ἀποτελεῖ ἀντιστάθμημα εἰδικῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους¹.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι διὰ τὴν Σχολὴν τῆς Γενικῆς Οἰκονομικῆς Ἰσορροπίας ἡ πρότασις καθ' ἣν ἡ ἔργειος πρόσοδος εἶναι στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς καὶ καθ' ἣν αὕτη εἶναι ἀντιστάθμημα τῆς εἰδικῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν ἀπολύτως ἀναγκαίαν διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν συστημάτων ἐξισώσεων. Διὰ τὴν Σχολὴν ταύτην δὲν τίθεται τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ ἔργειος πρόσοδος εἶναι αἷτιον ἢ ἀποτέλεσμα τῶν τιμῶν. Πράγματι διὰ τὴν Σχολὴν ταύτην, ἡ ἀλληλεξάρτησις μεταξὺ τῶν ἐξόδων παραγωγῆς καὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεῖ θεμελιώδη πρότασιν τῶν συστημάτων ἐξισώσεων αὐτῆς². Δέον νὰ παρατηρηθῇ ἐν τούτοις ὅτι ὠρισμένοι ἄλλοι μαθηματικοὶ οἰκονομολόγοι (π.χ. Léon Walras καὶ Stanley Jevons) θεωροῦν τὴν ἔργειον πρόσοδον ὡς ἀντιστάθμημα τῆς εἰδικῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους καὶ συνεπῶς ὡς στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς. Ἐν τούτοις, οὗτοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἔργειος πρόσοδος, καθὼς ἐξ ἄλλου αἱ

1. Πρβλ. Thomas - Nixon Carver, *La Répartition des Richesses*, γαλλ. μετάφρ. Giard, Παρίσιοι 1912, σελ. 159/176. Κατ' οὐσίαν ἡ παραγωγικότης τοῦ ἐδάφους τῆς ὁποίας ἡ ἔργειος πρόσοδος εἶναι, κατὰ τοὺς οἰκονομολόγους τῆς ὀριακῆς Σχολῆς, ἀντιστάθμημα, δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἓν πλεόνασμα προϊόντων.

2. Ὁ Gustave Cassel παρατηρεῖ: «Τὰ ἔξοδα παραγωγῆς συμπεριλαμβανομένης τῆς ἐγγείου προσόδου δὲν ἀποτελοῦν τὸ αἷτιον τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων. Αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων καὶ αἱ τιμαὶ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς οὐδέποτε συνδέονται ὡς αἷτιον καὶ ἀποτέλεσμα. Αἱ δύο αὗται κατηγορίαι προσδιορίζονται ταυτοχρόνως διὰ τῶν παραγόντων τῆς διαδικασίας τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, G. Cassel, *Cours d'Économie Politique*, γαλλ. μετάφρ. T. I, σελ. 405.

τιμαί όλων τῶν μέσων παραγωγῆς, εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν τιμῶν τῶν παραγομένων ἀγαθῶν (biens produits), δεδομένου ὅτι κατ' αὐτοὺς αἱ τιμαί τῶν μέσων παραγωγῆς (biens producteurs) προσδιορίζονται ἀπὸ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα τῶν παραγομένων ἀγαθῶν (biens produits) ¹.

Εἰδικώτερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος κατὰ πόσον ἡ ἔργειος πρόσδοδος ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς, ὑφίσταται διχογνωμία μεταξὺ τῶν οἰκονομολόγων τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς. Διὰ ὀρισμένους οἰκονομολόγους τῆς Σχολῆς ταύτης ἡ ἔργειος πρόσδοδος δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς διὰ τοὺς ἀκολουθοῦντας λόγους : Πρῶτον, διότι ἡ ἔργειος πρόσδοδος δὲν ἀσχεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι τὸ ἐδαφος ἀποτελεῖ δεδομένην ποσότητα τοῦ ἐδάφους καθωρισμένην ἀπὸ τὴν φύσιν. Δεύτερον, διότι ἡ ἔργειος πρόσδοδος δὲν ἀσχεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν, δεδομένου ὅτι ἡ ἀξία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο, διότι ἡ ἔργειος πρόσδοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι τὸ αἷτιον τῆς παραγωγῆς ². Ἀντιθέτως δι' ὀρισμένους ἄλλους οἰκονομολόγους τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς, ἡ ἔργειος πρόσδοδος ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς ³.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ ἔργειος πρόσδοδος εἶναι αἷτιον ἢ ἀντιθέτως ἀποτέλεσμα τῶν τιμῶν, ἡ ὀριακὴ θεωρία ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀξία τῶν μέσων παραγωγῆς, εἰδικώτερον τὰ ἔξοδα παραγωγῆς, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν

1. Léon Walras, *Éléments d'Économie Politique Pure*, 1η ἐκδοσις 1874. Αἱ παραπομπαὶ λαμβάνονται ἐκ τῆς 4ης ἐκδόσεως 1926, Giard, Paris, βλ. σελ. 176, 192, 236, 282, 288, 382, 384, 394, 397, 414, 420. Ὡσαύτως βλ. Stanley Jevons, γαλλ. μετάφρ. *La théorie de l'Economie Politique*, Giard, Paris 1909, σελ. 243/245, 269/271, 281/283, 360. Ἐπίσης βλ. P. Oulés, *Le rôle de l'offre et de la Demande et du marginalisme dans la théorie Économique*, Paris 1938, T. I, σελ. 37, 39, 95 et T. II, σελ. 149, 150.

2. Ὁ Carver παρατηρεῖ : «Ἡ τιμὴ τῶν ἀγαθῶν οὕσα καθωρισμένη ἐκ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἔργειου προσόδου ἐκ μέρους τῶν γαιωκτημόνων δὲν θέλει προκαλέσῃ μεταβολὴν τινα ἐπὶ τῆς προσφορᾶς ἢ τῆς ζητήσεως. Αὕτη δὲν θέλει μειώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν καταναλωτῶν οὔτε τὴν δύναμιν τῶν ἐπιθυμιῶν των, οὔτε, γενικῶς, τὴν ἔκτασιν τοῦ βελαντίου των. Αὕτη (ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἔργειου προσόδου) δὲν θέλει προκαλέσῃ οὔτε τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐδάφους οὔτε τὴν αὐξησιν τοῦ κεφαλαίου, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ προσφορὰ τῶν ἀγαθῶν δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ, καὶ οὔτε θέλει ὀδηγήσῃ τοὺς συντελεστὰς τούτους νὰ ἀποδώσουν περισσότερον» (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 172). Ἐπίσης γράφει : «Δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἰσπράττεται ἔργειος πρόσδοδος καὶ συνεπῶς ἡ ἔργειος πρόσδοδος δὲν εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ δημιουργηθῇ παραγωγή. Ἡ ἔργειος πρόσδοδος εἶναι ὁλοσχερῶς ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγῆς καὶ ὄχι αἷτιον αὐτῆς (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 173). Ἐπίσης. βλέπε Stanley Jevons, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 247, 248, 300, 361. Ὡσαύτως πρβλ. A. Landry, *Manuel d'Economie P.*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 596/597.

3. Πρβλ. John Bates Clark, *Principes d'Economie*, γαλλ. μετάφρ. Giard Paris 1911, σελ. 123, 158 σημ., 164.

ἔξιν τῶν παραγομένων ἀγαθῶν¹. Ἡ δὲ ἀξία τῶν παραγομένων ἀγαθῶν, κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτήν, προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα τῶν ἀγαθῶν ἢ ὑποία θεωρεῖται ὡς τὸ πρωταρχικὸν αἷτιον, ὡς τὸ ἄμεσον προηγούμενον, ὡς ὁ κινητήριος παράγων τῆς ἐξαρτήσεως τῆς δημιουργουμένης μεταξὺ ἐξόδων παραγωγῆς καὶ τιμῆς τῶν ἀγαθῶν². Ἐν συνόψει, δι' ὠρισμένους οἰκονομολόγους τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς καὶ τῆς Σχολῆς τῆς Γενικῆς Οἰκονομικῆς Ἰσορροπίας ἡ ἑγγεία προσόδος ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς. Διὰ ὠρισμένους οἰκονομολόγους τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς τὸ πρωταρχικὸν αἷτιον, ὁ κινητήριος παράγων προσδιορίζων τὴν ἀξίαν τῶν μέσων παραγωγῆς, τῶν ἐξόδων παραγωγῆς ἔγκειται εἰς τὴν ἀξίαν τῶν παραγομένων ἀγαθῶν, ἀξία ἥτις καθορίζεται ὑπὸ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος αὐτῶν. Διὰ τοὺς οἰκονομολόγους τῆς Σχολῆς τῆς Γενικῆς Οἰκονομικῆς Ἰσορροπίας, ἡ ἀναζήτησις τῶν προσδιοριστικῶν αἰτίων τῶν τιμῶν στερεῖται σιμασίας, δεδομένου ὅτι ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ αἱ ὀριακαὶ χρησιμότητες τῶν παραγομένων ἀγαθῶν τὰ ἐξοδα παραγωγῆς καὶ αἱ τιμαὶ τῶν παραγομένων ἀγαθῶν συνδέονται διὰ ἀμοιβαίων συναρτησιακῶν σχέσεων, διὰ σχέσεων ἀλληλεξαρτήσεων καὶ ἀλληλεπιδράσεων. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς Νεο-Ὀριακῆς Σχολῆς δὲν ἀρνοῦνται ὅτι τὰ ἐξοδα παραγωγῆς ἀσχοῦν ἐπιδράσιν ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν³, ἀλλὰ δὲν παραδέχονται ὅτι ἡ φύσις τῶν σχέσεων αἱ ὑποῖαι δημιουργοῦνται μεταξὺ τῶν ἐξόδων παραγωγῆς καὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν, μεταξὺ τῶν ὀριακῶν παραγωγικότητων τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῶν ὀριακῶν χρησιμότητων τῶν παραγομένων ἀγαθῶν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον συναρτησιακῇ. Δι' αὐτοὺς οἱ νόμοι τῶν Ἐπιστημῶν εἶναι οὐσιωδῶς αἰτιώδεις. Ἐκφράζουν μίαν σταθερὰν τάξιν διαδοχῆς μεταξὺ προηγούμενου (antecedent)

1. Δέον ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅλοι οἱ οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς δὲν παραδέχονται τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ ὀριακὴ χρησιμότης ἀποτελεῖ τὸν κινητήριον παράγοντα, τῶν πρωταρχικῶν δεδομένων, τὸν διέποντα τὴν ἀξίαν. Οὕτως ὁ Καθηγητὴς F. Oulès, ὅστις καθ' ἡμᾶς δέον νὰ θεωρηθῇ ὁπαδὸς τῆς Ὀριακῆς θεωρίας καταδεικνύει εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἀξιολογὸν ἔργον του ὅτι ἡ ὀριακὴ χρησιμότης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελοῦσα τὸ προσδιοριστικὸν αἷτιον τῆς ἀξίας (ἐνθ' ἄνωτ., T. II, σελ. 14-51 καὶ T. II, σελ. 152 σημ.).

2. Ὁ Carver παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀξία ὀφείλεται πάντοτε καὶ παντοῦ εἰς τὴν χρησιμότητα καὶ εἰς τὴν στενότητα καὶ μόνον εἰς αὐτάς. Τὰ ἐξοδα παραγωγῆς δὲν ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἀξίας παρὰ ἐφόσον καὶ ἐν τῷ μέτρῳ καθ' ὃ ταῦτα ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς στενότητος (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 31). Ὡσαύτως πρβλ. Stanley Jevons, ἐνθ' ἄνωτ., 243/245, 269/271, 281/283, 360. Ἐπίσης βλ. τὴν κριτικὴν τῶν ἀντιλήψεων ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ Stanley Jevons, ὑπὸ τοῦ Alfred Marshall, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., T. II, σελ. 39, 232/238, 274, 275, 283. Ὡσαύτως πρβλ. Gaétan Piron, L'utilité marginal, 3 édition, Paris 1945, σελ. 286, 287.

3. Πρβλ. François Perroux, La valeur Presses Universitaires de France, 1943, σελ. 128, 132, 138, 246, 297.

καὶ ἐπομένου (conséquent). Ἡ οἰκονομικὴ ἔρευνα δὲν ἐξαντλεῖται διὰ τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ὑπὸ ἑνὸς συστήματος ἰσορροπίας, ἀλλὰ διεξάγεται καὶ ἀποπερατοῦται διὰ τῆς ἐρεῦνης τῶν αἰτίων (antecedents) ¹. Ἀλλὰ, κατὰ τοὺς οἰκονομολόγους τῆς Νεο-Ὀριακῆς Σχολῆς εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν αἰτιώδη σχέσιν, ἡ αἰτιώδης ἐξάρτησις ἡ ὁποία δημιουργεῖται μεταξὺ τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῶν παραγομένων ἀγαθῶν, τὸ προηγούμενον (antecedent) εἶναι ἀκριβῶς ἡ ὀριακὴ χρησιμότης τῶν παραγομένων ἀγαθῶν αἱ τιμαὶ τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ τὸ ἐπόμενον (conséquent) εἶναι ἀκριβῶς ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης αἱ τιμαὶ τῶν μέσων παραγωγῆς, τὰ ἐξόδα παραγωγῆς ². Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐξ ἄλλου, ἡ Ὀριακὴ Σχολὴ καὶ εἰδικώτερον ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ θεωρεῖται ὡς ἐκπροσωποῦσα τὰς ὑποκειμενικὰς θεωρίας τῆς ἀξίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Σχολὴν ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ἐκπροσωποῦσα τὰς ἀντικειμενικὰς θεωρίας τῆς ἀξίας ³.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐὰν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ εἶναι γενικῶς ἀντικαρδιανή ⁴ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθὲς ἐν τούτοις ὅτι ὠρισμένοι γάλλοι οἰκονομολόγοι τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς παραδέχονται τὴν ρικαρδιανὴν θεωρίαν τῆς ἐγγείου προσόδου. Οὕτως, ὁ ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς φιλελευθέρας Σχολῆς Colson ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ρικαρδιανὴ θεωρία τῆς ἐγγείου προσόδου οὐδέποτε ἀνετράπη, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πλεον ὀρθὴν καὶ ἀκριβῆ θεωρίαν, ὅτι ἡ ἐγγείος πρόσοδος δὲν εἶναι στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς, ὅτι αὕτη δὲν ἀποτελεῖ ἀμοιβὴν τῶν τόκων τῶν ἐπενδυθέντων κεφαλαίων εἰς τὸ ἔδαφος ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Bastiat καὶ ὅτι αὕτη εἶναι μὴ κερδηθὲν εἰσόδημα τοῦ ὁποίου ἡ ἠθικὴ δικαιολογία εἶναι περισσότερον δύσκολος ⁵.

8. Ἡ προσφορά τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον δεδομένον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐγγεῖον προσόδον.

Κατὰ τὴν κλασσικὴν καὶ νεοκλασσικὴν θεωρίαν (Alfred Marshall), δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ προσφορά ἑνὸς μέσου παραγωγῆς εἶναι συνάρτησις τῆς τιμῆς αὐτοῦ παρὰ μόνον ἐὰν αἱ ὑφιστάμεναι ποσότητες τοῦ μέσου τούτου παραγωγῆς, εἰς μακροχρόνιους περιόδους εἶναι κατ' εὐθείαν ἀνάλογος

1. Βλ. François Perroux, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 298, 299.

2. Βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 141/145.

3. Ὁ Gaétan Piron ὑποστηρίζει τὴν ὡς ἂν ταξινομήσιν τῶν θεωριῶν. Πρβλ. *Doctrines Sociales et Science Economique*, Paris 1929, σελ. 164/169, 183, 191. Ὡσαύτως F. Oulès, ἐνθ' ἄνωτ., Τ. I, σελ. 143/146 καὶ Τ. II, σελ. 11/37, 104/159.

4. Ἡ ἀντικαρδιανὴ θέσις τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἐκδηλοῦται π.χ. εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς οἰκονομολόγους τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς J. B. Say, Bastiat, Leroy Beaulieu, Maurice Block.

5. Βλ. Colson, *Cours d'Economie Politique*, Paris 1928, Τ. I, σελ. 251/398, 413.

τῆς δραστηριότητος τῆς προσπαθείας τῆς θυσίας ἢ τῶν ἀποφάσεων τῶν κατῶ-
χων τοῦ μέσου τούτου παραγωγῆς.

Ἄλλὰ αἱ ὑφιστάμεναι ποσότητες τοῦ ἐδάφους εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς θελή-
σεως ἢ τῆς δραστηριότητος τῶν γαιοκτημόνων καὶ ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων.
Πράγματι ἡ συνολικὴ ποσότης τοῦ ἐδάφους εἶναι περιορισμένη, κατὰ τοῦτο,
ὅτι αἱ παραγωγικαὶ καὶ ἀφθαρτοὶ ἰδιότητες τοῦ ἐδάφους καὶ γενικῶς τῆς
φύσεως ἀποτελοῦν σταθερὰν δεδομένην ποσότητα. Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ παρα-
γωγικὴ ἀφθαρτος φυσικὴ δύναμις εἶναι δῶρον τῆς φύσεως, καὶ οὐχὶ τὸ ἀπο-
τέλεσμα τῆς παρεμβάσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσπαθείας ἢ δραστηριότητος
εἶναι σταθερὸν ἀμετάβλητον δεδομένον, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ
ἀνθρώπου. Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἐνοεῖται συνήθως μὲ τὴν αὐξήσιν τῆς προσφο-
ρᾶς τοῦ ἐδάφους εἶναι ἡ αὐξήσις τῶν ποσοτήτων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου
ἐπενδυμένων εἰς τὸ ἔδαφος. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην πρόκειται περὶ αὐξή-
σεως τῆς προσφορᾶς τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου ἐπενδυμένων εἰς τὸ
ἔδαφος καὶ οὐδαμῶς περὶ αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς τοῦ ἐδάφους τοῦ ὁποῖου
ἡ ποσότης εἶναι σταθερῶς δεδομένη.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ συνολικὴ ποσότης τοῦ ἐδάφους εἶναι δεδομένη
συνάγεται ὅτι ἡ προσφορὰ τοῦ ἐδάφους δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὡς αὐξήσασα
συνάρτησις τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ κατάργησις ἢ ἀπλῶς ὁ
περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἐδάφους τῶν
γαιοκτημόνων δὲν θέλει ἐπιτρεάσει τὰς ὑφισταμένας ποσότητας τοῦ ἐδάφους.
Ἐπίσης ἡ ἐπιβολὴ εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας βαρείας φορολογίας ἐπὶ τῶν ἀκαλ-
λιεργήτων ἐδαφῶν αὐτῶν θέλει ἐξαναγκάσει τούτους νὰ παραχωρήσουν εἰς
τοὺς καλλιεργητὰς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν γαιῶν των εἰς
χαμηλὸν μίσθωμα, τουτέστι, θέλουν οὗτοι ἀποδεχθῇ τὴν εἰσπραξίν χαμηλῆς
ἐγγείου προσόδου χωρὶς νὰ μειωθῇ ποσῶς ἡ συνολικὴ καλλιεργουμένη ποσό-
της τοῦ ἐδάφους¹.

9. Αἱ τρεῖς κατηγορίαι πλεονασμάτων τοῦ ἐδάφους καὶ ἐγγείων προσόδων.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος ὑπὸ τὴν νέαν τῆς μορφῆν
τῆς θεωρίας τοῦ καταλογισμοῦ, ἡ τιμὴ ἐκάστου μέσου παραγωγῆς τείνει
εἰς ἓν σύστημα πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν ὀριακὴν αὐτοῦ
παραγωγικότητα ἢ πρὸς τὴν ὀριακὴν αὐτοῦ συμβολὴν εἰς τὴν παραγωγὴν
τοῦ προϊόντος. Συνεπῶς, διὰ νὰ καθορισθῇ, ἐν προκειμένῳ, ἡ τιμὴ τοῦ ἐδά-
φους, δηλονότι ἡ ἐγγεῖος πρόσοδος, παρίσταται ἀνάγκη συμφώνως πρὸς τὴν
ὀριακὴν θεωρίαν νὰ προσδιορισθοῦν αἱ διαφοροὶ κατηγορίαι τῶν «παραγωγι-
κοτήτων» τοῦ ἐδάφους. Διακρίνονται τρεῖς κύριαι κατηγορίαι παραγωγικό-
τητος τοῦ ἐδάφους, αἱ ἀκόλουθοι : Πρῶτον (α), ἡ διαφορικὴ «παραγωγικότης»

1. Ἴδε Clark, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 175-176. Ὡσαύτως βλ. Carver, ἐνθ' ἄνωτ.,
σελ. 173-177 καὶ A. Landry, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 596-597.

γονιμότητος. Δεύτερον (β), ἡ διαφορική «παραγωγικότης» ἐντάσεως καὶ Τρίτον (γ), ἡ ἀπόλυτος «παραγωγικότης» τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὴν πραγματικότητι, αἱ «παραγωγικότητες» αὗται τοῦ ἐδάφους ἀποτελοῦν πλεονάσματα προϊόντων ἢ διαφορικά εἰσοδήματα δημιουργηθέντα ὑπὸ τοῦ γενικοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν.

Τὰ ἀνωτέρω τρία πλεονάσματα τοῦ ἐδάφους, δηλονότι τὸ πλεόνασμα γονιμότητος, τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως καὶ τὸ ἀπόλυτον πλεόνασμα σχηματίζεται εἰς κάθε καθεστῶς εἰς τὸ ὁποῖον πραγματοποιοῦνται αἱ ἀκόλουθοι ἔξ προϋποθέσεις εἰς ἓν σύστημα πλήρους ἀνταγωνισμοῦ.

α) Προϋπότητες τῆς ἀνίσου γονιμότητος τῶν καλλιεργουμένων ἐδαφῶν.

β) Προϋπότητες τῆς στενότητος τῶν καλλιεργημένων ἐδαφῶν ἐκάστης κατηγορίας γονιμότητος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζήτησιν.

γ) Προϋπότητες καθ' ἣν ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ὁ νόμος τῶν φθινουσῶν ἀποδόσεων.

δ) Προϋπότητες τῆς ἐνιαίας τιμῆς τῶν ὁμοειδῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

ε) Προϋπότητες καθ' ἣν αἱ τιμαὶ τῶν ὁμοειδῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τείνουν νὰ προσδιορισθῶν εἰς τὴν ὀριακὴν ἀγροτικὴν ἐκμετάλλευσιν τὴν ὀλιγώτερον παραγωγικὴν καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ὀριακὴν δόσιν ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπενδυομένων εἰς τὴν ὀριακὴν ἐκμετάλλευσιν τὴν ὀλιγώτερον παραγωγικὴν.

στ) Τέλος, προϋπότητες καθ' ἣν αἱ ἀποδόσεις τῶν ὀριακῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ἐπενδυομένων εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐκμεταλλεύσεις διαφόρου γονιμότητος τείνουν νὰ ἐξισωθῶν πρὸς τὰς ἀποδόσεις τῶν ὀριακῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς ὀριακὰς ἐκμεταλλεύσεις κατωτέρας γονιμότητος.

Ἡ τελευταία προϋπόθεσις δηλοῖ ὅτι αἱ ἀποδόσεις ὅλων τῶν ὀριακῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ἐπενδυομένων εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη διαφόρου γονιμότητος τείνουν νὰ εἶναι ἴσαι μεταξύ των. Ἡ ἐξίσωσις τῶν ἀποδόσεων τῶν ὀριακῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ ἐδάφη διαφόρου γονιμότητος πραγματοποιεῖται, λειτουργοῦντος τοῦ νόμου τῶν φθινουσῶν ἀποδόσεων, διὰ μιᾶς ἐντατικοποιήσεως τῆς καλλιεργείας τῶν γαιῶν διαφόρου γονιμότητος κατ' εὐθειᾶν ἀναλόγου πρὸς τὸν βαθμὸν γονιμότητος τῶν διαφορῶν τούτων ἐδαφῶν μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ αἱ ἀποδόσεις τῶν ὀριακῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπενδυομένων εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα διαφόρου γονιμότητος ἐξισωθῶν πρὸς τὰς ἀποδόσεις τῶν ὀριακῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ ὀριακὰ ἐδάφη κατωτέρας γονιμότητος.

Ἡ πραγματοποίησις τῶν ὡς ἄνω ἔξ προτάσεων προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν πλήρους ἀνταγωνισμοῦ καὶ πλήρους εὐκινήσιας, ρευστότητος τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου.

Ὁ ποσοτικός προσδιορισμός τῶν ὑπὸ μελέτην πλεονασμάτων εἶναι ὁ ἀκόλουθος :

Τὸ μέσον πλεόνασμα ἢ μέση πρόσδοδος γονιμότητος τοῦ ἐδάφους τῆς κατηγορίας γονιμότητος μισοτῆς σειρᾶς ὀρίζεται ὡς τὸ πλεόνασμα τοῦ μέσου ὅρου τῶν ἀποδόσεων ὧν τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ἐπενδυομένων εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο ὑπὲρ τοῦ μέσου ὅρου τῶν ἀποδόσεων τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπενδυομένων εἰς τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρως γονιμότητος.

Τὸ συνολικὸν πλεόνασμα ἢ ἡ συνολικὴ πρόσδοδος γονιμότητος τοῦ ἐδάφους τῆς κατηγορίας γονιμότητος μισοτῆς σειρᾶς ἰσοῦται πρὸς τὸ μέσον πλεόνασμα ἢ μέσην πρόσδοδον γονιμότητος τοῦ ἐδάφους τούτου πολλαπλασιαζόμενον ὑπὸ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ἐπενδυομένων εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο.

Τὸ μέσον πλεόνασμα ἢ ἡ μέση πρόσδοδος ἐντάσεως τοῦ ἐδάφους ὠρισμένης γονιμότητος ὀρίζεται ὡς τὸ πλεόνασμα τοῦ μέσου ὅρου τῶν ἀποδόσεων τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν χρησιμοποιοιμένων εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο ὑπὲρ τῶν ἀποδόσεων τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπενδυομένης εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο.

Τὸ συνολικὸν πλεόνασμα ἢ ἡ συνολικὴ πρόσδοδος ἐντάσεως ἐδάφους ὠρισμένης γονιμότητος ἰσοῦται πρὸς τὸ μέσον πλεόνασμα ἢ μέσην πρόσδοδον τοῦ ἐδάφους τούτου πολλαπλασιαζόμενον ὑπὸ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ἐπενδυομένων εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο.

Τέλος τὸ ἀπόλυτον πλεόνασμα ἢ ἡ ἀπόλυτος πρόσδοδος ὀρίζεται ὡς τὸ πλεόνασμα τῶν ἀποδόσεων τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῆς χρησιμοποιουμένης εἰς ἔδαφος ὠρισμένης γονιμότητος ὑπὲρ τὴν τιμὴν τῆς δόσεως ταύτης¹.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὴν ρικαρδιανὴν θεωρίαν καθ' ἣν τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρως γονιμότητος δέχεται μίαν μόνον δόσιν ἐργασίας καὶ κεφαλαίου καὶ καθ' ἣν συνεπῶς τὸ ὀριακὸν τοῦτο ἔδαφος δὲν ἀποδίδει ἐγγειον πρόσδοδον, ἡ ἐγγειος πρόσδοδος τὴν ὁποίαν ἀποφέρει τὸ ἔδαφος ἀνωτέρως ποιότητος εἶναι ἐγγειος πρόσδοδος ἀποκλειστικῆς γονιμότητος².

Ὡσαύτως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη καθ' ἣν ὅλαι αἱ καλλιεργούμεναι γαῖαι εἶναι ὁμοίας γονιμότητος καὶ καθ' ἣν ἡ συνεχῆς αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ καθιστᾷ συμφέρουσαν τὴν ἐντατικὴν καλλιέρ-

1. Βλ. παράδειγμα κατωτέρω σημ. σελ. 509-510.

2. Κατὰ τὸν John Stuart Mill, «Ἡ ἐγγειος πρόσδοδος οἰσθόποτε κατηγορίας ἐδάφους ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς προσόδου τὴν ὁποίαν ἀποδίδει ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους τούτου καὶ τῆς προσόδου τὴν ὁποίαν ἀποδίδει ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους τῆς κατωτέρως γονιμότητος», *Principes d'Economie Politique*, γαλλ. μετάφρ., Paris, Guillaumin, 1873, T. I, σελ. 489. Ἡ ἐγγειος αὕτη πρόσδοδος εἶναι ἀποκλειστικῶς γονιμότητος. Ὁ Y. B. Clark δίδει ἀκριβῶς τὸν ἴδιον ὅρισμόν τῆς ἐγγείου προσόδου, βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 146-147.

γειαν τοῦ ἐδάφους συνετεία σταθερᾶς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἤθελε σχηματισθῇ ἔργειος πρόσοδος ἥτις ἤθελεν εἶναι ἔργειος πρόσοδος ἐντάσεως¹.

Δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὠρισμένοι οἰκονομολόγοι ὀνομάζουν ἀπόλυτον ἔργειον πρόσοδον τὴν ἔργειον πρόσοδον τὴν ὁποίαν ἀποδίδει τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας γονιμότητος ὑφιστάμενον ἐντατικὴν καλλιέργειαν. Εἰς τὴν πραγματικότητά, ἡ ἔργειος πρόσοδος αὕτη ἀποτελεῖ διαφορικὴν ἔργειον πρόσοδον ἐντάσεως καὶ ὄχι ἀπόλυτον ἔργειον πρόσοδον².

10. Ἡ ἀπόλυτος ἔργειος πρόσοδος καὶ ἡ ὀριακὴ θεωρία τῆς ἔργειου προσόδου.

Ὡς ἀνεγράφη ἀνωτέρω ἡ ἀγγλικὴ κλασσικὴ θεωρία καὶ ἡ ὀριακὴ θεωρία τῆς ἔργειου προσόδου δὲν παραδέχονται τὴν δυνατότητα σχηματισμοῦ τῆς ἀπολύτου ἔργειου προσόδου εἰς κατὰστασιν σταθερᾶς ἰσορροπίας³. Πράγματι κατὰ τὴν ρικαρδιανὴν θεωρίαν τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας γονιμότητος δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν καθότι ἐπενδύεται εἰς αὐτὸ μὴ καὶ μόνη δόσις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῆς ὁποίας ἡ τιμὴ τείνει νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν παραγωγικότητα αὐτῆς, μὴ σχηματιζομένου περιθωρίου διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἀπολύτου ἔργειου προσόδου. Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν μεταρικαρδιανὴν κλασσικὴν θεωρίαν (John Stuart Mill), τὴν νεο-κλασσικὴν ἀγγλικὴν θεωρίαν (Alfred Marshall) καὶ τὴν ὀριακὴν θεωρίαν, τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας γονιμότητος δύναται νὰ ἀποδώσῃ διαφορικὴν ἔργειον πρόσοδον ἐντάσεως εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ εἰς κατὰστασιν σταθερᾶς ἰσορροπίας, ἀπόλυτον ἔργειον πρόσοδον. Τοῦτο διότι ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τείνει νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὰς ἀποδόσεις τῆς δόσεως ταύτης⁴.

Αἱ σύγχρονοι ὀριακαὶ θεωρίαι τῆς ἔργειου προσόδου ἀποδέχονται τὴν

1. Ὁ John Stuart Mill γράφει : « Ἡ θεωρία τοῦ Ricardo παραδέχεται ὡσαύτως ὅτι ἀνεξαρτήτως τῆς διαφορᾶς τῆς θέσεως, τὸ ἔδαφος μιᾶς χώρας τὸ ὅποιον ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁμοιομόρφου γονιμότητος ἤθελε ἀποφέρει παντοῦ ἔργειον πρόσοδον. . . ἔάν αἱ ἀνάγκαι τῆς κοινότητος ἤθελον ἀπαιτήσῃ τὴν ὅλοσχερὴ καλλιέργειαν αὐτοῦ, μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ ἀρχεται ἐφαρμοζόμενος ὁ νόμος τῶν φθινουσῶν ἀποδόσεων. Ἐνθ' ἄνωτ., T. I, σελ. 498 καὶ σελ. 205-206. Ἐπίσης Alfred Marshall, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., T. I, σελ. 301, 303, 306, 307, 471, καὶ T. II, σελ. 25-27, 108-110, 121, 122, 128, 437, 438.

2. Βλ. Gaëtan Piron, Economie Liberale et Economie Dirigée, Paris 1946, T. I, σελ. 160-161.

3. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Bertrand Nogaro ὀνομάζει τὴν ἀπόλυτον ἔργειον πρόσοδον ἔργειον πρόσοδον στενότητος (Cours d'E.P., T. II, σελ. 13 καὶ ὅτι ὁ Noyelle τὴν ὀνομάζει ἔργειον πρόσοδον μονοπωλίου.

4. Βλ. Alfred Marshall, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., T. I, σελ. 301-303, καὶ T. II, σελ. 110-112, 131-132, 140, 258-260.

χλαστικὴν ἀντίληψιν περὶ ἔγγειου προσόδου. Αἱ γενικαὶ προτάσεις τῆς θεωρίας τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος ἀποκλείουν τὴν δυνατότητα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀπολύτου ἔγγειου προσόδου. Πράγματι ἡ θεωρία αὕτη ἐξαγγέλλει ὅτι εἰς σύστημα πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, εἰς κατάστασιν σταθερᾶς ἰσορροπίας, ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τείνει νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὰς ἀποδόσεις τῆς δόσεως ταύτης. Συνεπῶς, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, δὲν εἶναι δυνατόν ἡ ὀριακὴ δόσις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου νὰ ἀποδώσῃ ἀπόλυτον ἔγγειον πρῶτον δαδομένου ὅτι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς εἶναι ὁ σχηματισμὸς τιμῆς τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου κατωτέρας τῶν ἀποδόσεων αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐν καταστάσει σταθερᾶς ἰσορροπίας ἡ ἐπαλήθευσις τῆς προϋποθέσεως ταύτης ἀποτελεῖ ἄρητην. διάψευσιν τῆς θεωρίας τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ὀριακὴ θεωρία τῆς ἔγγειου προσόδου ἐρευνῶσα τὴν περίπτωσιν τῆς ἐντατικῆς καλλιιεργείας τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους κατωτέρας γονιμότητος ἐμφανίζει πρῶτον ἐναντὶ τῆς ρικαρδιανῆς θεωρίας. Πράγματι, ὁ Ricardo δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν περίπτωσιν τῆς ἐντατικῆς καλλιιεργείας τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους. Θεμελιώδης πρότασις τῆς ρικαρδιανῆς θεωρίας τῆς ἔγγειου προσόδου συνίσταται, ὄντως, εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν καθ' ὃν εἰς τὸ ὀριακὸν ἔδαφος ἐπενδύεται μία καὶ μόνη δόσις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου. Ἐν τοῦτοις, ἡ περίπτωσις τῆς ἐντατικῆς καλλιιεργείας τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους κατωτέρας γονιμότητος δὲν ἀποτελεῖ πρωτότυπον πρότασιν τῆς ὀριακῆς θεωρίας, δεδομένου ὅτι ὁ John Stuart Mill εἶχε ἤδη ἐξετάσει τὴν περίπτωσιν ταύτην.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι ἡ ἔγγειος πρῶτος δὲν ἀποτελεῖ ἀντιστάθμημα παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους, ὡς ἰσχυρίζονται ὠρισμένοι οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἀντίστοιχον ἐνὸς πλεονάσματος προϋόντων, ἐνὸς πλεονάσματος γονιμότητος κατὰ τὴν ρικαρδιανὴν ἀντίληψιν ἢ ἐνὸς πλεονάσματος ἐντάσεως κατὰ τὴν ὀριακὴν ἀντίληψιν. Εἰς τὴν πραγματικότητα δύναται νὰ σχηματισθῇ ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους τοῦ τελευταίως καλλιιεργηθέντος ἀπόλυτος ἔγγειος πρῶτος δὲ ἔγγειος πρῶτος δὲ στενότητος ἢ μονοπωλίου. Ἀλλὰ ὑπεστηρίχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ σχηματισμὸς εἰς κατάστασιν πλήρους ἰσορροπίας τῆς ἀπολύτου ἔγγειου προσόδου, εἰς σύστημα πλήρους ἀνταγωνισμοῦ ἀποτελεῖ ἄρητην τῆς ρικαρδιανῆς θεωρίας ὡς καὶ τῆς ὀριακῆς θεωρίας κατὰ τοῦτο ὅτι ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς προϋποθέτει ὅτι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου παραμένει κατωτέρα τῶν ἀποδόσεων αὐτῆς ὅπερ ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ὀριακὴν θεωρίαν.

11. Τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τῶν διαφορῶν κατηγοριῶν πλεονασμάτων τοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν διαφορῶν τάξεων.

Τὸ ζήτημα τίθεται τώρα νὰ καθορισθῇ ποῖαι τάξεις θέλουν εἰσπράττει καὶ εἰς ποίας ἀναλογίας τὸ πλεόνασμα γονιμότητος, δηλονότι τὴν ἔγγειον

πρόσοδον γονιμότητος, τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως τουτέστι τὴν ἔργειον πρόσοδον ἐντάσεως καὶ τὸ ἀπόλυτον πλεόνασμα ἤτοι τὴν ἀπόλυτον ἔργειον πρόσοδον.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τοῦ πλεονάσματος γονιμότητος μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων, ἡ ρικαρδιανὴ θεωρία καὶ γενικῶς ἡ ἀγγλικὴ κλασσικὴ καὶ νεο-κλασσικὴ θεωρία καθ' ἣν ἡ ἔργειος πρόσοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὅχι τὸ αἷτιον τῶν τιμῶν ὑποστηρίζει ὅτι τὸ πλεόνασμα γονιμότητος δύναται νὰ εἰσπραχθῇ ἀπὸ οἰκονομικοῦ τάξιν, χωρὶς ἡ εἰσπραξις τοῦ πλεονάσματος γονιμότητος ἀπὸ οἰκονομικοῦ τάξιν νὰ δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς σχέσεως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τῶν προϊόντων καὶ συνεπῶς ἐπὶ τῶν τιμῶν αὐτῶν. Οὕτως, ὁ Ricardo θέτει ὀρθῶς τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος ὅταν γράφει : « Ἐπομένως καὶ ἐὰν ἀκόμη οἱ γαιοκτήμονες ἐγκατέλειπον τὸ σύνολον τῶν μισθωμάτων τῶν ἐκμισθωθέντων ἀγρῶν αὐτῶν δὲν θὰ κατάρθωναν νὰ προκαλέσουν οὔτε ὑψώσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιτοκίου τῶν κερδῶν οὔτε πτώσιν τῆς τιμῆς τοῦ σίτου διὰ τοὺς καταναλωτάς. Ἡ χαριστικὴ αὕτη ἐγκατάλειψις θὰ εἶχε ὡς μοναδικὸν ἀποτέλεσμα, ὡς τὸ εἶπε ὁ Malthus, νὰ χορηγήσῃ ψυχαιωγίαν ἀρχόντων εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν ἀγρῶν των οἱ ὅποιοι σήμερον πληρώνουν ἔργειον πρόσοδον, νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ δαπανοῦν τὸ πλεῖον τοῦ γενικοῦ εἰσοδήματος τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ σήμερον τὸ μέρος τοῦ γαιοκτημόνος καὶ τὸ ὅλον ζήτημα θὰ καταλήξῃ ἀπλῶς εἰς μίαν κοινωνικὴν κατάπτωσιν τῆς τάξεως τῶν γαιοκτημόνων »¹. Ἐπίσης ὁ Malthus γράφει : « Δὲν ὑφίσταται ἐπαρκὴς λόγος διὰ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐὰν, εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς χώρας, οἱ γαιοκτήμονες ἐγκατέλειπον εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν ἀγρῶν των, τὸ σύνολον τῆς ἔργειου προσόδου, ἤθελε πέσει ἡ τιμὴ τοῦ σίτου κατὰ τρόπον αἰσθητόν. Ἐὰν οἱ γαιοκτήμονες ἀπῆλλαν τοὺς ἐνοικιαστὰς ἀγρῶν νὰ πληρώνουν ἐνοίκιον τοῦτο δὲν θὰ εἶχε ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ μικροὺς ἀρχοντας »².

Ἡ κλασσικὴ θεωρία καθ' ἣν ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἔργειου προσόδου ἐκ μέρους τῶν γαιοκτημόνων πρὸς ὄφελος τῶν ἄλλων τάξεων, δὲν ἤθελεν ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν οὔτε ἐπὶ τῆς σχέσεως προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων οὔτε ἐπὶ τῶν τιμῶν αὐτῶν ὑποστηρίζεται ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς νεο-κλασσικοὺς οἰκονομολόγους ἀλλὰ ὡσαύτως ἀπὸ πλείονας οἰκονομολόγους τῆς Ὁριανῆς Σχολῆς. Ἐξ ἄλλου, ἐν τελευταία ἀναλύσει, ἡ κλασσικὴ αὕτη θεωρία, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν πρότασιν καθ' ἣν ἡ ἔργειος πρόσοδος εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ ὅχι αἷτιον τῶν τιμῶν καὶ συνεπῶς δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

1. Bl. Ricardo, *Essai sur l'influence du bas prix des blés sur les profits du capital*, 2^η ἀνωτ., σελ. 553. Ἐπίσης *Principes d'E.P.*, 2^η ἀνωτ., σελ. 46, 239, 282, 391.

2. Bl. Malthus, *Principes d'Economie Politique*, γαλλ. μετάφρ., Paris Guillaumin 1846, σελ. 169-170, 135. Ἡ Ἀγγλικὴ 1^η ἐκδοσις εἶναι τοῦ 1820.

Τὸ ζήτημα τίθεται νὰ προσδιορισθῇ ποῖαι τάξεις εἰσπράττουν εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ πλεόνασμα γονιμότητος. Ὅντως, τὸ πλεόνασμα γονιμότητος δύναται νὰ εἰσπραχθῇ εἴτε ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας ὑπὸ τὴν μορφήν ἐγγείου προσόδου εἴτε ἀπὸ τοὺς ἐκμισθωτὰς καλλιεργητὰς ὑπὸ τὴν μορφήν κέρδους εἴτε ἀπὸ τοὺς κεφαλαιούχους ὑπὸ τὴν μορφήν τόκου εἴτε ἀπὸ τοὺς ἐργάτας ὑπὸ τὴν μορφήν ἡμερομισθίων. Ποῖαι ἐκ τῶν τάξεων τούτων θέλουν εἰσπράττει μερικῶς ἢ ὁλοσχερῶς τὸ πλεόνασμα γονιμότητος ἀποτελεῖ ζήτημα ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἢ τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς ἰσχύος τῶν διαφόρων τάξεων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη ὅτι ἡ ρικαρδιανὴ θεωρία δὲν ἐξετάζει τὴν περίπτωσιν τοῦ σχηματισμοῦ τούτου, ἐφ' ὅσον κατὰ ταύτην μία μοναδικὴ δύσις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπενδύεται εἰς τὸ ὀριακὸν ἔδαφος. Ἡ νεο-κλασσικὴ θεωρία καὶ ἡ ὀριακὴ θεωρία παραδέχεται τὴν περίπτωσιν τοῦ σχηματισμοῦ ἐνὸς πλεονάσματος ἐντάσεως εἰς τὸ ὀριακὸν ἔδαφος καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τοῦτο εἰσπράττουν μακροπροθέσμως οἱ γαιοκτῆμονες.

Τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως σχηματίζεται συνεπεία τῶν τριῶν ἀκολουθῶν προϋποθέσεων: α) Ἡ παραγωγὴ διέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῶν φθίνουσῶν ἀποδόσεων. β) Ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν παραγωγικότητα αὐτῆς, καθότι οἱ καλλιεργηταὶ δὲν θὰ εἶχον συμφέρον νὰ χρησιμοποιήσουν εἰς τὸ ἔδαφος τὴν ὀριακὴν δόσιν ἐργασίας καὶ κεφαλαίου. καὶ γ) Ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῆς ἐπενδυομένης εἰς τὸ ἔδαφος δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τῆς παραγωγικότητος αὐτῆς καθότι ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν καλλιεργητῶν ὅπως ἐξασφαλίσουν τὰς ἀναγκαίας ποσότητας ἐργασίας καὶ κεφαλαίου θέλει προκαλέσει αὐξήσιν τῆς ζητήσεως τούτων καὶ συνεπῶς ὕψωσιν τῆς τιμῆς αὐτῶν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος αὐτῶν. Συνεπῶς, δεδομένου ὅτι ἡ τιμὴ τῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τείνει νὰ προσεγγίσῃ τὴν ὀριακὴν παραγωγικότητα αὐτῆς δημιουργεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλεόνασμα ἐντάσεως. Τὸ πλεόνασμα τοῦτο ἐντάσεως ἰσοῦται, ὡς ἀνεγράφη ἀνωτέρω, πρὸς τὸ πλεόνασμα τοῦ μέσου ὅρου τῶν ἀποδόσεων ὅλων τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπενδυομένων εἰς τὸ ἔδαφος ἐπὶ τῶν ἀποδόσεων τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῆς χρησιμοποιουμένης εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν δόσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ἐπενδυομένων εἰς τὸ ἔδαφος¹.

1. Πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν, τοῦ ποσοτικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ πλεονάσματος ἐντάσεως δίδεται τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα: Ἄς ὑποθεθῇ, ὅτι εἰς τὸ ἔδαφος ἐνὸς στρέμματος ἐπενδύονται διαδοχικῶς τέσσαρες δόσεις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῶν ὁποίων

Τὸ ζήτημα τίθεται νὰ καθορισθῇ ποῖαι τάξεις εἰσπράττουν τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως. Ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πλεονάσματος γονιμότητος, τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως δύνανται νὰ εἰσπράξουν μερικῶς ἢ ὁλοσχερῶς εἴτε οἱ γαιοκτῆμονες ὑπὸ μορφήν ἐργείου προσόδου εἴτε οἱ μισθωταὶ καλλιεργηταὶ ὑπὸ τὴν μορφήν κέρδους, εἴτε οἱ κεφαλαιούχοι ὑπὸ τὴν μορφήν τόκου. εἴτε οἱ ἐργάται ὑπὸ τὴν μορφήν ἡμερομισθίου. Τὸ κοινωνικὸν καθεστὼς ἢ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ σχετικὴ ἰσχὺς τῶν διαφόρων τούτων τάξεων θέλουν προσδιορίσει ποῖαι ἐκ τῶν ἀνωτέρω τάξεων θέλουν εἰσπράξει μερικῶς ἢ ὁλοσχερῶς τὸ πλεόνασμα ἐντάσεως.

Ὡς πρὸς τοὺς παράγοντας τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἀπολύτου πλεονάσματος δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ρικαρδιανὴ καὶ ὀριακὴ θεωρία, καθ' ἣν ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τῆς ἐπενδυομένης εἰς τὸ ἔδαφος τείνει νὰ προσεγγίσῃ τὴν ὀριακὴν παραγωγικότητα αὐτῆς στηρίζεται ἐπὶ τῶν δύο ἀκολουθῶν προϋποθέσεων : α) ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι τὸ ἰσχύον σύστημα εἶναι τὸ τοῦ πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, β) ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ὁ γαιοκτῆμων θέλει συγκατατεθῇ εἰς τὴν παραχώρησιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ὀριακοῦ ἔδαφους εἰς τὸν μισθωτὴν καλλιεργητὴν ἄνευ μισθώματος. ἄνευ ἐργείου προσόδου.

Ἀντιθέτως ὁ ἀντιρικαρδιανὸς ἰσχυρισμός, καθ' ὃ τὸ ὀριακὸν ἔδαφος ἀποδίδει ἀπόλυτον ἐργεῖον πρόσδον, βασίζεται ἐπὶ τῶν τριῶν ἀκολουθῶν προϋποθέσεων : α) ἐπὶ τῆς στενότητος τοῦ ἔδαφους, β) ἐπὶ τοῦ μονοπωλίου τὸ ὅποῖον κατέχουν οἱ γαιοκτῆμονες ἐπὶ τοῦ ἔδαφους, γ) ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως ψυχολογικῶν παραγόντων συνισταμένων εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν τοὺς γαιοκτῆμονας ὅπως ἀρνοῦνται νὰ παραχωρήσουν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὀριακῶν γαιῶν των εἰς τοὺς μισθωτάς καλλιεργητάς ἄνευ ἀμοιβῆς, ἄνευ μισθώματος δηλονότι ἄνευ ἐργείου προσόδου.

Οἱ παλαιοὶ οἰκονομολόγοι, ἰδίως, γάλλοι ἀπηλλαγμένοι, ὡς ἦσαν, τῶν συγχρόνων θεωρητικῶν λεπτολογιῶν, ἀνεγνώρισαν ὀρθῶς ὠρισμένας οὐσιώδεις ἀπόψεις τοῦ προβλήματος καὶ διετύπωσαν ἐρμηνεῖαν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀπολύτου ἐργείου προσόδου τὴν ὁποίαν ἐθεώρησαν ἱκανοποιητικὴν χωρὶς νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην ὥπως τὴν καλύψουν μὲ θεωρητικούς μανδύας ὡς πράττουν οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς. Οὕτως ὁ J. B. Say ἀναπτύσσει τὰς ἀκολουθοῦσας παρατηρήσεις : «Αἱ συνθῆκαι τῆς χώρας

αἱ ἀποδόσεις π.χ. εἰς σῖτον, λειτουργοῦντος τοῦ νόμου τῶν φθίνουσῶν ἀποδόσεων, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

$$100, 90, 80, 70 : \text{Μέσος ὁρος ἀποδόσεως} \quad \frac{100 + 90 + 80 + 70}{4} = \frac{340}{4} = 85.$$

$$\text{Μέσον πλεόνασμα ἐντάσεως} \quad \frac{100 + 90 + 80 + 70}{4} - 70 = \frac{0}{4} - 70 = 15.$$

$$\text{Συνολικὸν πλεόνασμα ἐντάσεως} \quad 4 \left[\frac{(100 + 90 + 80 + 70)}{4} - 70 \right] = (4 - 70) = 4 \cdot 15 = 60.$$

δύνανται να είναι τοιαῦται ὥστε τὰ γεωργικὰ προϊόντα να ἔχουν τιμὴν μονοπωλίου ἢ ὁποῖα ἐξασφαλίζει εἰς τὸν γαιοκτῆμονα τῶν ἐδαφῶν, κατωτέρας ποιότητος ἔργειν «πρόσδον»¹. Ἐπίσης παρατηρεῖ: «Ὁ ἰδιοκτήτης, ὡς πᾶς γαιοκτῆμων, ἀσχεῖ ἐν εἶδος μονοπωλίου, τὸ ὅποιον τοῦ ἐπιτρέπει να ὑποστηρίξῃ τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος του πέραν τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν τόκων τῶν κεφαλαιῶν ἀναγκαιῶν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ προϊόντος καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ τιμὴ-μονοπωλίου αὕτη πίπτει μὲ τὸν ἀνταγωνισμόν ἀλλὰ δὲν δύναται νομίζω να πέσῃ εἰς τὸ μηδέν. Τοῦτο, διότι ἐὰν ὁ ἰδιοκτήτης τῶν ὀρυχείων δὲν δύναται να εἰσπράξῃ ἐνοίκιον διὰ τὰ ὀρυχεῖα του, ἢ ὅπερ εἶναι τὴ αὐτό, ἐὰν δὲν ἐπραγματοποιεῖ ἐκμεταλλεύμενος ὁ ἴδιος τὰ ὀρυχεῖα του κέρδος πέραν τῶν τόκων τοῦ κεφαλαίου, δὲν ἤθελε ἐκμισθώσει τὰ ὀρυχεῖα του οὔτε ἤθελε τὸ ἐκμεταλλεῦθῃ ὁ ἴδιος; πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἤθελε προκαλέσει μείωσιν τῆς προσφερομένης ποσότητος τοῦ εἶδους τούτου τοῦ προϊόντος καὶ ὕψωσιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ μέχρι τοῦ σημείου ὥστε να τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἐκ νέου κέρδος, καθαρῶς ἔγγείου προσόδου καὶ ἐπιδεκτικὸν ἐκμισθώσεως»². Κατωτέρω γράφει: «Πᾶν ἔδαφος καλλιεργούμενον πληρώνει μίσθωμα ὁσονδήποτε μικρὸν καὶ ἐὰν εἶναι. Εἰς ἰδιοκτήτης δὲν θέλει ἐπιτρέψῃ, ἔστω καὶ ἀπὸ ἰδιοτροπίαν τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους του, ἐὰν τοῦτο δὲν τοῦ ἐπιφέρῃ ἀπολύτως τίποτα»³.

Ἀνεπιτήχθη ἀνωτέρω ὅτι οἱ παλαιοὶ οἰκονομολόγοι ἰσχυρίζονται ὅτι εἰς τὴν ἰσχύουσαν ἀτομικὴν ὀργάνωσιν ὑφίσταται οἰκονομικὴ ἀνάγκη εἰσπράξεως τῆς ἀπολύτου ἔγγείου προσόδου συνεπείᾳ τῆς στενότητος τοῦ ἐδάφους, τῆς τιμῆς τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἀπαιτήσεως τῶν γαιοκτημόνων, ἔστω ἀκόμη ὀφειλουμένης εἰς ἰδιοτροπίαν αὐτῶν ὅπως ἐξασφαλίσουν κέρδος ἐκ τῆς παραχωρήσεως εἰς τὸν μισθωτὴν καλλιεργητὴν τοῦ δικαιώματος ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν καὶ ἀφθάρτων ἰδιοτήτων τοῦ ἐδάφους.

Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος τῶν παλαιῶν οἰκονομολόγων καταδεικνύεται ὀλιγώτερον ἀνακριβὴς λόγῳ τῆς γενικότητός του παρὰ ἢ πρότασις τῶν νεωτέρων οἰκονομολόγων τῆς ὀριακῆς σχολῆς καθ' ἣν ὁ γαιοκτῆμων δὲν ἤθελεν ἔχει συμφέρον να ἐπενδύσῃ εἰς τὸ ἔδαφος τὴν ὀριακὴν δόσιν ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐὰν ἡ τιμὴ τῆς δόσεως ταύτης ὑπερβαίνει τὴν ὀριακὴν παραγωγικότητα αὐτῆς.

Δέον να σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀνωτέρω περίπτωσις καταδεικνύει ὅτι αἱ θεωρητικαὶ λεπτολογίαι ἀναπτυσσόμεναι εἰς τὸ ἔπακρον δύναται να καταλήξουν εἰς συμπεράσματα πλέον ἐσφαλμένα ἀπὸ τὴν ἀπλὴν στοιχειώδη, ἀπγλᾶγα-

1. Πρβλ. Ricardo, Principe d'E.P., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 52, σημείωσις τοῦ J. B. Say.

2. Ἐνθ' ἀνωτ., σημείωσις, σελ. 60.

3. Ἐνθ' ἀνωτ., σημείωσις, σελ. 125.

μένα παντός περιπλόκου θεωρητικού κατασκευάσματος, διαπίστωσιν ενός σαφούς γεγονότος.

Ἐπίσης δεόν νά τονισθῇ ὅτι ἡ ἀγγλική θεωρία ὑποστηρίζει σταθερῶς ὅτι ἡ ἔγχεις πρόσδοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς στενότητος τοῦ ἐδάφους, τοῦ μονοπωλίου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν γαιοκτημόνων ἀπὸ τὸν Ricardo μέχρι τοῦ Keynes ¹.

12. Τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων δὲν ἐμφανίζεται ἀναγκαιῶς ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἔγγειον προσόδου καὶ γενικῶς ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν κεφαλαιουχικῶν εἰσοδημάτων.

Ἐκ τῶν ἀναπτυχθέντων εἰς τὰς προηγουμένας παραγράφους συνάγεται ὅτι τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων «αὐτὸ τὸ δῶρον τὸ ὑποῖον ἢ φύσις χορηγεῖ εἰς τὸν ἄρθρωπον» «αὐτὴ ἡ ἰδιότης συνδεδεμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔδαφος συνισταμένη εἰς τὸ νὰ δύναται νὰ διατρέφῃ περισσότερα ἄτομα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν καλλιέργειάν του» περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Malthus ² δύναται νὰ εἰσπραχθῇ ἀπὸ οἰκονόμητοτε οἰκονομικὴν τάξιν εἰς οἰκονόμητοτε ἀναλογίαν. Ὁ καθορισμὸς τῶν τάξεων αἱ ὁποῖαι θέλουν εἰσπράξει τὸ πλεόνασμα τοῦτο τῶν προϊόντων καθὼς καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς ἀναλογίας καθ' ἣν αἱ τάξεις αὗται θέλουν εἰσπράξει τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐξ ὠρισμένων προϋποθέσεων καὶ συνθηκῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ εἰσπραχὶς τοῦ πολυτίμου τούτου δώρου τῆς φύσεως, τοῦ πλεονάσματος τούτων τῶν προϊόντων ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων δὲν σημειοῦται παρὰ εἰς ἓν οἰκονομικὸν σύστημα ἀτομικῆς ὀργανώσεως θεσπίζον τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν ὑπὸ ὠρισμένας περιστάσεις καὶ συνθήκας πραγματοποιουμένας εἰς τὸ σύστημα τοῦτο.

Εἰδικώτερον τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων θεωρούμενον ὑπὸ τὴν ρικαρδιανὴν ἔννοιαν δὲν δύναται νὰ σχηματισθῇ παρὰ εἰς ἓν οἰκονομικὸν σύστημα τὸ

1. Διὰ τὸν Ricardo, βλ. ἄνωτ. παρ. 1. Ὁ John Stuart Mill γράφει : «Οἱ γαιοκτήμονες ἀποτελοῦν τὴν μόνην τάξιν ἡ ὁποία συμμετέχει εἰς τὴν διανομὴν τῶν προϊόντων, λόγῳ τῆς κατοχῆς ἐνὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον οὔτε οἱ ἴδιοι, οὔτε ἄλλος τις παράγει. Ἡ ἔγχεις πρόσδοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μονοπωλίου. Τὸ μονοπῶλιον τοῦτο δύναται νὰ ρυθμισθῇ, δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς κοινότητος, ἀλλὰ τίποτε δὲν δύναται νὰ τὸ ἐμποδίσῃ νὰ ὑφίσταται» (Βλ. *Principes d'E.P.*, ἐνθ' ἄνωτ., T. I, p. 435, ὡσαύτως σελ. 266-273, 546). Ἐπίσης ὁ Alfred Marshall παρατηρεῖ : «Ἡ ἔγχεις πρόσδοδος δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ ὕψους τῆς γενναιότητος τῆς φύσεως ὡς τὸ ὑποστηρίζουν οἱ Φυσιοκράται καὶ ὑπὸ διαφορετικὴν μορφήν ὁ A. Smith. Ἡ ἔγχεις πρόσδοδος, ἀντιθέτως ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ περιορισμοῦ τῆς γενναιότητος αὐτῆς» (*Principes*, ἐνθ' ἄνωτ., T. II, σελ. 440). Ὡσαύτως διὰ τὸν Keynes, ἡ ἔγχεις πρόσδοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς στενότητος τοῦ ἐδάφους (*The general Theory of employment interest and money*, 1939, σελ. 376 καὶ γαλλ. μετάφρ. 1942, σελ. 389).

2. Malthus, *Principes d'E.P.*, γαλλ. μετάφρ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 125, 131, 136, 192. Ὡσαύτως *Essai sur le principe de population*, γαλλ. μετάφρ. ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 393.

ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ρικαρδιανῶν ἀρχῶν ἀναπτυχθεισῶν ἀνωτέρω, δηλονότι εἰς ἓν σύστημα τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς καταναλώσεως εἴτε τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι κεφαλαιοκρατικὸν εἴτε τοῦτο εἶναι σοσιαλιστικὸν ἐφαρμόζον τὰς ρικαρδιανὰς ἀρχὰς τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οἰονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, σύστημα δουλείας, σύστημα δουλοπαροικίας, σύστημα κεφαλαιοκρατικόν, σύστημα σοσιαλιστικόν ἢ σύστημα κομμουνιστικόν εἰς πᾶσαν κοινωνίαν ὀργανωμένην παρουσιάζουσιν ὀρισμένον βαθμὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, σχηματίζεται ἓν «καθαρὸν προϊόν». Εἰς τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ ἔννοιαν τὸ «καθαρὸν προϊόν» τοῦτο συνίσταται εἰς τὸ πλεόνασμα τοῦ καθαροῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος ὑπὲρ τῶν δαπανῶν καταναλώσεως τῶν ἀτόμων τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ὕλικήν παραγωγὴν, δηλονότι εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν καίφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν. Τὸ πλεόνασμα τοῦτο τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος ὑπὲρ τῶν δαπανῶν διατροφῆς καὶ ἐν γένει συντηρήσεως τῶν ἀτόμων τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν (τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ μέσων παραγωγῆς) δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὰς δαπάνας συντηρήσεως, εἰς τὰς δαπάνας καταναλώσεως τῶν ἀτόμων τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν δημιουργίαν ἄλλων ἀγαθῶν, καλλιτεχνικῶν, πνευματικῶν, ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ συγκεκριμένως τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν κλπ.

Οἱ κλασσικοὶ ἀντικαρδιανοὶ οἰκονομολόγοι (π.χ. ὁ Malthus) καὶ ὀρισμένοι φιλελεύθεροι οἰκονομολόγοι ἔχουν ἀντιληφθῇ γενικῶς τὸν σχηματισμὸν τοῦ «καθαροῦ προϊόντος» ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἑγγείου προσόδου καὶ γενικῶς ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ κεφαλαιουχικοῦ εισοδήματος μὴ κερδηθέντος. Τοῦτο, ἀναμφισβητήτως ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὑποίαν ἀσκοῦν τὰ ὑποκειμενικὰ κίνητρα, αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ προκαταλήψεις ἐπὶ τῶν οἰκονομολόγων. Οὕτως ὁ Malthus καὶ ὀρισμένοι φιλελεύθεροι οἰκονομολόγοι θεωροῦν ὡς πολῦτιμον δῶρον χορηγηθὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον παρὰ τοῦ θεοῦ ὡς ἐν εὐεργέτημα παραχωρηθὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν θείαν Πρόνοιαν, ὡς πηγὴ πάσης ἐξουσίας καὶ πάσης ἀπολαύσεως ὧν τῶν θαυμάτων τῆς Τέχνης καὶ τοῦ Πνεύματος, τὴν ἑγγεῖον πρόσοδον τὴν ὁποίαν εἰσπράττουν οἱ γαιοκτῆμονες¹. Ἀντιθέτως ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ Ricardo καὶ γενικῶς ἡ κλασσικὴ καὶ νεοκλασσικὴ ἀντίληψις θεωρεῖ τὴν ἑγγεῖον πρόσοδον ὡς ἀποτελοῦσαν μίαν προαφαίρεσιν ἐκ μέρους τῶν γαιοκτημόνων ἐπὶ τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος παραχθέντος ὑπὸ τῶν ἄλλων τάξεων τῆς Κοινωνίας διὰ προσπαθειῶν, μόχθου, ἐργασίας καὶ συνεπῶς θεωρεῖ τὴν ἑγγεῖον πρόσοδον ὡς ἀποτελοῦσαν ἐν

1. Βλ. Malthus, *Principes d'E.P.*, 2^η ἀνωτ., σελ. 186, 191, 192. Ὡσαύτως βλ. Ricardo, *Principes d'E.P.*, σελ. 376, 378.

εἶδος σφετερισμοῦ, ἀρπαγῆς. Τοῦτο δὲ διότι κατὰ τὴν ἀγγλικὴν κλασσικὴν καὶ νεο-κλασσικὴν ἀντίληψιν, ἡ ἔργειος πρόσοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν, δυσκολιῶν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος ἐκ μέρους ὀχι τῶν γαιοκτημόνων ἀλλὰ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων τάξεων τῆς Κοινωνίας¹.

Οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Malthus ἀφωρῶντες τὴν ἔργειον πρόσοδον δὲν προέρχονται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὀρθῆς κρίσεως ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς ἔργειου προσόδου οὔτε ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὀρθῶν παρατηρήσεων, ὀρθῶν συλλογισμῶν ἐπὶ τῶν δυνατῶν τρόπων διανομῆς τοῦ πλεονάσματος προϊόντων εἰς τὰς διαφόρους τάξεις. Οὕτως, ὁ Malthus ἀντιλαμβάνεται σαφῶς ὅτι τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων ἡδύνατο νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς ἄλλας τάξεις τῆς Κοινωνίας. Συγκεκριμένως οὕτως γράφει : «Ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἐδάφους εἶναι εἰδικῶς παραγωγικὴ, ἐὰν ἐκ τούτου δὲν ἐννοῶμεν παρὰ τὸ μίσθωμα εἰς χρῆμα τὸ ὁποῖον πληρώνεται (ἀπὸ τὸν καλλιεργητὴν) εἰς ὠρισμένον ἀριθμὸν γαιοκτημόνων, θεωροῦμεν τὸ θέμα ἀπὸ σκοπιᾶς λίαν στενῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἔργειος πρόσοδος αὕτη, εἰς ὠρισμένην προχωρημένην ἐποχὴν τῆς Κοινωνίας, ἀποτελεῖ τὸ μέρος τὸ πλεον πρόδηλον καὶ τὸ πλεον σημαντικὸν τοῦ ὑπὸ κρίσιν πλεονάσματος προϊόντων. Ἀλλὰ τὸ πλεόνασμα τοῦτο δύναται ἐπίσης νὰ ὑπάρχῃ ὑπὸ μορφήν ὑψηλῶν ἡμερουμισθίων καὶ ὑψηλῶν κεφαλαιουχικῶν εισοδημάτων εἰς τὰς πρώτας περιόδους τῆς καλλιεργείας ἔνθα δὲν σχηματίζεται διόλου ἢ σχηματίζεται μικρὰ ἔργειος πρόσοδος»².

Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Malthus εἶναι προφανῶς ἀκριβής, ἀλλὰ οὗτος δὲν τὴν λαμβάνει οὐδαμῶς ὑπ' ὄψιν ὅταν παρουσιάζῃ τὴν ἔργειον πρόσοδον ὡς ἀποτελοῦσαν τὴν μόνην μορφήν τὴν ὁποίαν τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων δύναται νὰ λάβῃ. Εἶναι ἐκδηλον ὅτι ὁ Malthus ὀδηγεῖται εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὠθοῦμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς γαιοκτῆμονας ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τοῦ Ricardo ὅτι τὰ συμφέροντα τούτων εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον. Ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ Malthus τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων εἶναι τόσων ἰσχυρὰ ὥστε καίτοι ἀντιλαμ-

1. Βλ. Ricardo, *Essai sur l'influence du bas prix*, πρβλ. ἐνθ' ὄνωτ., σελ. 553, καὶ *De la protection accordée à l'agriculture*, σελ. 669.

2. Βλ. Malthus, *Essai sur le principe de population*, Paris, Guillaumin 1845. (Ἡ 5η ἐκδοσις τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ Malthus εἶναι τοῦ 1817), σελ. 393-394. Ἐπίσης βλ. τοῦ ἰδίου, *Principes d'E.P.*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 123-126, 135, 169-170. Ὡσαύτως ὁ Malthus παρατηρεῖ : «Ἐξ ἄλλου, μὲ οἰονδήποτε τρόπον καὶ ἐὰν τὸ προϊόν ἐνὸς δεδομένου μέρους τοῦ ἐδάφους διανέμεται σήμερον εἴτε τὸ σύνολον τούτου διανέμεται εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς κεφαλαιούχους, εἴτε μέρος τούτου πληρώνεται εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας, θεωροῦμεν ὅτι ἡ δυνατότης τὴν ὁποίαν τὸ ἔδαφος τοῦτο ἔχει νὰ ἀποδίδῃ ἔργειον πρόσοδον μετράται ἀκριβῶς διὰ τῆς γονιμότητος αὐτοῦ ἢ διὰ τοῦ πλεονάσματος τῶν προϊόντων τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν πέραν τῶν προϊόντων τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ἐργατῶν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν κεφαλαίων τῶν χρησιμοποιημένων εἰς τὴν καλλιέργειαν, *Principes d'E.P.*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 164-170.

βάνεται συχνὰ τὴν ὀρθὴν αἰτιώδη σχέσιν τῶν ρυθμικοτήτων τὰς ὁποίας ἐρευνᾷ, δὲν τὴν λαμβάνει πωρὶς ὑπ' ὄψιν, κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν συμπερασμάτων καὶ τῶν γενικῶν αὐτοῦ θεωριῶν.

Ἡ γνώμη καθ' ἣν τὸ «καθαρὸν προῖόν» τὸ καθαρὸν εἰσόδημα τῆς Κοινωνίας ἐμφανίζεται μόνον ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐγγείου προσόδου καὶ τῶν κεφαλαιουχικῶν εἰσοδημάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ἡμερομισθίων καὶ μισθῶν δὲν ἀποτελεῖ ἀποκλειστικῶς γνώμην τοῦ Malthus. Ἡ γνώμη αὕτη συναντᾶται ὡσαύτως εἰς τοὺς φυσιοκράτας καὶ ἀκόμη εἰς τὸν Ricardo καὶ γενικῶς εἰς πλείστους ὀρθοδόξους οἰκονομολόγους. Οὕτως ὁ Ricardo τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις ἡ ὀξυδερκεια, ἡ εὐθυκρισία, ἡ βαθύτης τῆς σκέψεως εἶναι ἀξιοθαύμαστος φρονεῖ ὅτι τὸ καθαρὸν εἰσόδημα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐγγείους προσόδους, ἀπὸ κέρδη τῶν κεφαλαίων (τόκους καὶ ἐπιχειρηματικὰ κέρδη) ἀποκλειομένων τῶν ἡμερομισθίων καὶ μισθῶν. Ἐκφράζει τὴν καταπληκτικὴν γνώμην ὅτι εἶναι ἀδιάφορον δι' ἐν ἔθνος εἴτε δύναται νὰ διαθρέψῃ, δέκα εἴτε δύναται νὰ διαθρέψῃ δώδεκα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐὰν τὸ καθαρὸν εἰσόδημα καὶ συγκεντρωμένως τὸ σύνολον τῶν ἐγγείων προσόδων καὶ τῶν κερδῶν τῶν κεφαλαίων παραμένῃ, τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις¹. Εἰς τοῦτο ὁ Ricardo ὑπέστη προφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Malthus ὁ ὁποῖος εἰς πλείστα χωρία τῶν ἔργων του θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πληθυσμὸς μιᾶς χώρας εἶναι ἐλάχιστος ἢ σημαντικὸς καὶ ὁ ὁποῖος φρονεῖ ὅτι ἀποτελεῖ δυσάρεστον φαινόμενον ἢ ταχεῖα αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ. Εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ J. B. Say ἡ ἀκόλουθος αὐτοῦ ἀπάντησις εἰς τὰς ὡς ὦν ἀντιλήψεις τοῦ Malthus. «Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἦτο ἀληθὲς ὅτι ἐκ τῆς ἐργασίας ἐπτά ἑκατομμυρίων ἐργατῶν ἀπάντων ἀπασχολουμένων δὲν σχηματίζεται μεγαλυτέρα ἀπυταμίεσις παρὰ ἐκ τῆς ἐργασίας πέντε ἑκατομμυρίων, μήπως ἤθελεν εἶναι ἀδιάφορον ζήτημα ἡ εὐχέρεια διατροφῆς ἐπτά ἢ πέντε ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων; Ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως ὁ πληθυσμὸς καὶ μάλιστα εἰς πληθυσμὸς δραστήριος καὶ φιλόπνοος δὲν ἀποτελεῖ ἐπίσης μίαν δύναμιν; Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς εὐτυχίας δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὑπάρχει μεγαλύτερος ὄγκος εὐτυχίας εἰς πληθυσμὸν ἐπτά ἑκατομμυρίων ὁ ὁποῖος παράγει καὶ καταναλίσκει ὅ,τι παράγει, διατρέφει τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἀπολαμβάνει τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν διανοητικῶν καὶ μυσικῶν του δυνάμεων παρὰ εἰς ἓνα πληθυσμὸν πέντε ἑκατομμυρίων»².

Εἶναι ἐν τούτοις, ἀληθὲς ὅτι ὁ Ricardo περιορίζει τὴν σπουδαιότητα τῶν ἀνωτέρω ἰσχυρισμῶν του ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀκαθάριστον εἰσόδημα διατυπώνων τὰς ἀκολουθούς ἐπιφυλάξεις: Πρῶτον, ὁ Ricardo καθορίζει ὅτι λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του

1. Βλ. Ricardo, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 317-318, 374 καὶ 390-392.

2. Ricardo, Principes d'E.P., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 319 σημειώσιν.

εἰς τὰ συμπεράσματά του ὅχι τὰ ὑποτιθέμενα πλεονεκτήματα τὰ προερχόμενα ἐξ ἐνὸς μεγάλου πληθυσμοῦ οὔτε τὴν εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀνθρώπων ἀλλὰ μόνον τὴν ἐθνικὴν δύναμιν, τὴν εὐχέρειαν πληρωμῆς τῶν φόρων οἱ ὅποιοι, κατ' αὐτόν, εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ καθαρὸν εἰσόδημα καὶ ὅχι πρὸς τὸ ἀκαθάριστον. Δεύτερον οὗτος προσδιορίζει ὅτι εἰς τὸν ὅρισμόν τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος περιλαμβάνει ὅχι μόνον τὰς ἐγγείους προσόδους καὶ τὰ κεφαλαιουχικά εἰσοδήματα, ἀλλὰ ἐπίσης τὸ μέρος τῶν ἡμε. οὐ μισθίων τὸ ὅποιον ὑπερβαίνει τὸ ἐλάχιστον ὅριον συντηρήσεως τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς οἰκογενείας του¹. Ἐν τούτοις, παραμένει ἀληθές ὅτι ὁ Ricardo, ὡς ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Adam Smith ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνώμην του σχετικῶς πρὸς τὸ καθαρὸν καὶ ἀκαθάριστον εἰσόδημα, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Malthus καὶ γενικῶς τῶν φυσιοκρατῶν. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ ἐτήσιον καθαρὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα συνίσταται εἰς τὸν ὅγκον τῆς ἐτησίας παραγωγῆς (καταναλωτικῶν καὶ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν) μείον τὸ μέρος τῆς παραγωγῆς τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἐτησίαν φθορὰν τῶν ἀψύχων μέσων παραγωγῆς, πρὸς τοὺς ἐτησίους σπόρους καὶ πρὸς τὰς δαπάνας συντηρήσεως τῶν ἀψύχων μέσων παραγωγῆς καὶ τῶν ζώων².

Ὁ ἰσχυρισμός, καθ' ὃν τὸ πλεόνασμα τῶν προϊόντων λαμβάνει πάντοτε τὴν μορφήν τῶν ἐγγείων προσόδων καὶ τῶν κεφαλαιουχικῶν εἰσοδημάτων συναντᾶται εἰς πλείστους φιλελευθέρους οικονομολόγους ἀπὸ τὸν Malthus μέχρι τοῦ Colson³, τοῦ Maurice Block⁴ καὶ τοῦ Vilfredo Pareto.

Δεόν νὰ τονισθῇ τὸ μειονέκτημα τοῦ συλλογισμοῦ ὁ ὅποιος ἀποδίδει τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν εἰς τὴν ὑπαρξίν καταδυναστευουσῶν καὶ καταδυναστευομένων τάξεων συγκεκριμένως εἰς τὴν ὑπαρξίν καθεστῶτος δουλείας, φεουδαρχικοῦ ἢ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ πρόοδος εἰς τὰς Ἐπιστήμας, εἰς τὰ Γράμματα καὶ τὰς Τέχνας καὶ γενικῶς ἡ πορεία τῆς Κοινωνίας πρὸς τὸν πολιτισμὸν εἶναι κατ' εὐθείαν ἀνάλογος πρὸς τὸ πλεόνασμα τοῦ γενικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τῶν ἀτομικῶν εἰσοδημάτων τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν ὀλικὴν παραγωγὴν, συγκεκριμένως εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν καταναλωτικῶν καὶ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, ὅταν τὸ πλεόνασμα τοῦτο τοῦ γενικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀποδίδεται εἰς τὰ άτομα τὰ ἀπασχολούμενα εἰς τὴν ὅλην παραγωγὴν δηλονότι εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἐπιστημονικῶν, φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων.

1. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 390.

2. Διὰ τὸν ὅρισμόν τοῦ καθαροῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, βλ. Keynes, *La Théorie Générale* ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 71-80.

3. Bl. Colson, *Principes d'E.P.*, T. I, σελ. 512, 512, 536, 537 καὶ T. III, σελ. 432.

4. Bl. *Les Progrès de la Science Economique*.

Ἐν τούτοις εἰς τὴν ἀντίληψιν ἑνὸς σταθερῶς αὐξανομένου ἀριθμοῦ σχεπομένων ἀνθρώπων ἐμφαίνεται ὅτι ὅσον περισσότερον τὰ οἰκονομικὰ καθεστῶτα ἐξελίσσονται πρὸς μικροτέραν ἀνισότητά τῆς διανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τόσον περισσότερον εἶναι μεγάλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων εἰς τὰ ὁποῖα χορηγοῦνται τὰ μέσα ἐκπαιδεύσεως καὶ συνεπῶς τόσον περισσότερον εἶναι μεγάλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα προπαρασκευάζονται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν, ἐπαισθάνονται τόσον περισσότερον αἱ πνευματικαὶ πρὸδοι εἶναι ταχεῖαι. Οὕτως εἰς τὴν κλίμακα τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν καθεστώτων ἀπὸ τοῦ καθεστώτος τῆς δουλείας μέχρι τοῦ συγχρόνου κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστώτος φαίνεται ὅτι τὸ καθεστῶς τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζει μίαν διανομὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὀλιγώτερον ἄνισον, πολιτικῶς καὶ κοινωνικοῦς θεσμούς, περισσότερον ἐκποιοῦντας τὴν διανεμητικὴν δικαιοσύνην δηλονότι τὴν δικαιοσύνην τῆς διανομῆς, εἶναι τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστῶς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγηθέντα καθεστῶτα τῆς δουλείας καὶ τῆς δουλοπαροικίας. Ἀλλὰ διαπιστοῦται συγχρόνως ὅτι ἡ πρὸδος εἰς τὰς Ἐπιστήμας, τὰ Γράμματα καὶ τὰς Τέχνας, σημειοῖ μίαν ἐξέλιξιν πολὺ ταχύτερα εἰς τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστῶς ἐν σχέσει πρὸς τὰ προηγούμενα καθεστῶτα. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην τῶν σχέσεων, φαίνεται εἰς τὴν ἀντίληψιν ἑνὸς σταθερῶς αὐξανομένου ἀριθμοῦ σφῶν ἀνθρώπων ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς ὁ ὁποῖος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγηθέντα οἰκονομικὰ καθεστῶτα ἐφαρμόζει τὴν μεγαλυτέραν διανεμητικὴν δικαιοσύνην, πραγματοποιεῖ ταυτοχρόνως μίαν καλλιέργειαν τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν πλέον ἐκτεταμένην τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα ἀφιερῶνται εἰς αὐτὴν ὅσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πρόδου τῶν ὁποίων ἐμφανίζει.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀκριβῶς οἱ ἰσχυρισμοὶ ὡς ἔκεινοι τοὺς ὁποίους διετύπωσε ὁ Malthus ἐδημιούργησαν τὴν ἐντύπωσιν εἰς πλείστους ἀνθρώπους ὅτι εἰς χεῖρας ὠρισμένων φιλελευθέρων οἰκονομολόγων ἢ κατὰ παράδοσιν Πολιτικὴ Οἰκονομικὴ καθίσταται ἐν σύνολον κανόνων ἀποσκοπούντων ὅπως ἀποδώσουν ἠθικὰς βάσεις εἰς τοὺς ὑφισταμένους θεσμούς καὶ ὅπως ἐμφανίσουν μᾶλλον μίαν ἀπολογίαν μίαν δικαίωσιν παρὰ μίαν αἰτιώδη ἐρμηνείαν τῶν φαινομένων τῶν παραγομένων εἰς τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστῶς : Ἀκριβῶς εἶναι αὕτη ἡ δογματικὴ ροπὴ ὠρισμένων οἰκονομολόγων ἢ ὁποῖα ἐξημίωσε τὴν Οἰκονομικὴν Ἐπιστήμην καὶ ἡ, ὁποῖα προεκάλεσε τὴν ἀνυποληψίαν δι' ὠρισμένους οἰκονομικοὺς νόμους τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς οἱ ὁποῖοι ὁμῶς ὀρθῶς διατυπώμενοι ἠδύναντο νὰ ὁδηγήσουν εἰς μίαν κατὰ προσέγγισιν λύσιν τῶν δυσχερῶν προβλημάτων τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης.

13. Ὁ πραγματικὸς οἰκονομικὸς βίος διαφεύδει τὴν ὀριακὴν θεωρίαν τῆς ἑγγείου προσόδου. Εἰς ἐν σύστημα κρᾶτικῆς παρεμβάσεως ἑτέρω των γαιολογικῶν ἀρχείων Δ. Καλιτσούνκη, Τόμος 39ος (1959) Τεύχος Δ'.

κτημόνων και εἰς νομισματικὴν σταθερότητα ἢ ἔγγειος πρόσδοδος τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους εἶναι ὑψηλοτέρα τοῦ πλεονάσματος ἐντάσεως. Εἰς ἐν σύστημα ἰσοτίμου κρατικῆς παρεμβάσεως ὑπὲρ τῶν γαιοκτημόνων καὶ ὑπὲρ τῶν καλλιεργητῶν ἢ ἔγγειος πρόσδοδος τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους εἶναι κατωτέρα τοῦ πλεονάσματος ἐντάσεως.

Εἰς τὰς προηγουμένας παραγράφους ἐξητάσθησαν αἱ διαφοραὶ κατηγορίαι τῆς ἐγγείου προσόδου ὡς καὶ τὰ προβλήματα τὰ ὅποια αὐταὶ θέτουν. Εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον ἀναπτύσσεται ἡ γενικὴ κριτικὴ τῆς ὀριακῆς θεωρίας τῆς ἐγγείου προσόδου.

Εἰς τὰς παραγράφους 9 καὶ 10 κατεδείχθη ὅτι αἱ γενικαὶ προτάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ ὀριακὴ θεωρία τῆς ἐγγείου προσόδου ἀποδέχοντα τὴν διαφορικὴν ἔγγειον πρόσδοτον γενιμότητος καὶ τὴν διαφορικὴν ἔγγειον πρόσδοτον ἐντάσεως, ἀλλὰ ἀπορρίπτουν τὴν δυνατότητα εἰς σύστημα πλήρους ἀνταγωνισμοῦ καὶ εἰς κατὰστασιν σταθερᾶς ἰσορροπίας, τὸν σχηματισμὸν τῆς ἀπολύτου ἐγγείου προσόδου.

Κατωτέρω ἐπιχειρεῖται νὰ καταδειχθῇ ὅτι ὁ πραγματικὸς οἰκονομικὸς βίος διαψεύδει τὴν ὀριακὴν θεωρίαν τῆς ἐγγείου προσόδου διὰ τοὺς ἀκολουθοῦντας δύο λόγους: Πρῶτον, διαπιστώνται περίοδοι, καθ' ἃς ἡ ἔγγειος πρόσδοδος τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους εἶναι ὑψηλοτέρα τῆς διαφορικῆς ἐγγείου προσόδου ἐντάσεως, περιλαμβάνουσα ἐπὶ πλέον τὴν τελευταίαν πρόσδοτον, καὶ τὴν ἀπὸ αὐτὴν πρόσδοτον.

Δεύτερον, παρατηροῦνται περίοδοι, καθ' ἃς ἡ ἔγγειος πρόσδοδος τοῦ ὀριακοῦ ἐδάφους εἶναι κατωτέρα τῆς διαφορικῆς ἐγγείου προσόδου ἐντάσεως.

Εἰδικώτερον τὰ γεγονότα τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19οῦ αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, καταδεικνύουν ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐγγείου προσόδου σημειοῖ δύο κυρίως περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἰδίως τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 19οῦ αἰῶνος, ἀλλὰ ἡ ὁποία ἐπεκτείνεται δι' ὠρισμένας χώρας καὶ μέχρι τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου διαπιστοῦται πρῶτον, κρατικὴ παρέμβασις, ὑπὲρ τῶν γαιοκτημόνων ὑπὸ τὴν μορφήν ἀγροτικῆς προστασίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένης καὶ δευτέρου, νομισματικὴν σταθερότητα. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἡ ὁποία ἐπεκτείνεται μεταξὺ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, παρατηρεῖται εἰς ὠρισμένας χώρας πρῶτον κρατικὴ παρέμβασις ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν καλλιεργητῶν καὶ δευτέρου ἀστάθεια νομισματικὴ ἐνδηλουμένη διὰ μιᾶς ὑποτιμῆσεως τοῦ νομίσματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένης.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον καὶ ἰδίως κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 19οῦ αἰῶνος εἰς τὰς χώρας τὰς ἐφαρμοζούσας ἐντονον ἀγροτικὴν προστασίαν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς ὕψωσιν τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ ἔχουσιν ἰσχυρὸν νόμισμα μετατρέψιμον εἰς χρυσὸν διαπιστοῦται, ὅτι ἡ τιμὴ τῆς

όριακῆς δόσεως έργασίας καὶ κεφαλαίου επενδυμένης εἰς τὸ ἔδαφος ὑπῆρξε ὀλιγώτερον ὑψηλὴ τῆς τιμῆς τῶν ἀποδόσεων τῆς δόσεως ταύτης, τιμῆς τὴν ὅποιαν ἀνύψωσεν ἡ ἀγροτικὴ προστασία. Μὲ ἄλλας λέξεις, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, εἰς ὠρισμένας χώρας τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας ποιότητος τὸ ὑποβλήθην εἰς ἐντατικὴν καλλιέργειαν ἀπέδωκε εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας ταυτοχρόνως διαφορικὴν ἔργειον πρόσδον ἐντάσεως καὶ ἀπόλυτον ἔργειον πρόσδον, δηλονότι ἀπέδωσε εἰς τοὺς τοὺς ὀλιγώτερον τὸ πλεονάσμα ἐντάσεως, ὡς καὶ τὸ πλεονάσμα τῆς τιμῆς τῶν ἀποδόσεων τῆς ὀριακῆς δόσεως-έργασίας καὶ κεφαλαίου χρησιμοποιοῦνθεις εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς δόσεως ταύτης.

Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν περίοδον μεταξὺ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων καὶ τῆς περιόδου ἥτις ἀκολουθεῖ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὅποιās σημειοῦται ἀστάθεια νομισματικὴ, μία ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτετατμένη καὶ μία κρατικὴ παρέμβασις ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν καλλιεργητῶν (π.χ. ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὅρους τῆς παρατάσεως τῶν συμβολαίων μισθώσεως εἰς τοὺς καλλιεργητάς) παρατηρεῖται ὅτι ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως-έργασίας καὶ κεφαλαίου επενδυμένης εἰς τὸ ἔδαφος εἶναι ὑψηλότερα τῆς τιμῆς τῶν ἀποδόσεων ταύτης. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας ποιότητος τὸ ὑποβλήθην εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν ἀποδίδει εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας ἔργειον πρόσδον, ἡ ὅποια εἶναι κατωτέρα τοῦ πλεονάσματος ἐντάσεως σχηματισθέντος εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο. Πράγματι, ἡ κρατικὴ παρέμβασις εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὅρων τῆς παρατάσεως τῶν συμβολαίων εὐνοϊκῶν πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν μισθωτῶν καλλιεργητῶν ἔχει ὡς συνέπειαν νὰ ἀποστερήσῃ τοὺς γαιοκτῆμονας μέρος τοῦ πλεονάσματος ἐντάσεως καὶ νὰ ἀποδώσῃ τοῦτο εἰς τοὺς μισθωτὰς καλλιεργητάς.

Ἐν τῷ συνόλῳ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντων συνάγεται ὅτι ὁ πραγματικὸς οἰκονομικὸς βίος διαψεύδει τὴν ὀριακὴν θεωρίαν τῆς έγγείου προσόδου. Εἰς τὰς περιόδους ἰσχυρᾶς ἀγροτικῆς προστασίας καὶ σταθεροῦ νομίσματος μετατρεψίμου εἰς χρυσὸν (περίοδος διαπιστωθεῖσα εἰς τὸν 19ον αἰῶνα) ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως-έργασίας καὶ κεφαλαίου επενδυμένης εἰς τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας ποιότητος εἶναι κατωτέρα τῆς παραγωγικότητος αὐτῆς καὶ συγκεκριμένως τὸ ὀριακὸν ἔδαφος κατωτέρας γονιμότητος ἀποδίδει εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας ἐπὶ πλεόν τῆς διαφορικῆς ἔργειον προσόδου ἐντάσεως καὶ ἀπόλυτον ἔργειον πρόσδον. Ἀντιθέτως εἰς τὰς περιόδους νομισματικῆς ἀσταθείας καὶ κρατικῆς παρεμβάσεως πρὸς ὄφελος τῶν μισθωτῶν καλλιεργητῶν (πρῶτον ἡμισυ τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἰς ὠρισμένας χώρας), ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς δόσεως-έργασίας, κεφαλαίων χρησιμοποιοῦμένης εἰς τὸ ὀριακὸν ἔδαφος τὸ ὑποβλήθην εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν εἶναι ὑψηλότερα τῆς παραγωγικότητος αὐτῆς καὶ συνεπῶς τὸ ὀριακὸν τοῦτο ἔδαφος ἀποδίδει εἰς τοὺς

γαιοκτήμονας ἔγγειον πρόσodon μικροτέραν τοῦ πλεονάσματος ἐντάσεως μέρος τοῦ τελευταίου τούτου εἰσπραττομένου ὑπὸ τῶν μισθωτῶν καλλιεργητῶν καὶ ὑπὸ τῶν γεωργικῶν ἐργατῶν. Τὰ γεγονότα ταῦτα τοῦ πραγματικοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἐπιφέρουν βεβχίως διάψευσιν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνθα ἐπικρατεῖ ὁ μικρὸς γεωργικὸς κλῆρος, καὶ ἐνθα αἱ γεωργικαὶ τάξεις δὲν εἶναι ποσῶς ὠργανωμέναι μέρος τῆς ἐγγείου προσόδου καρποῦνται αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ τάξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἰσχυρῶς ὠργανωμέναι. Αἱ βιομηχανικαὶ τάξεις καρποῦνται μέρος τῆς ἐγγείου προσόδου, πωλοῦσαι εἰς ὑψηλὴν τιμὴν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ἀγρότας βιομηχανικὰ προϊόντα. Αἱ δὲ ἐμπορικαὶ τάξεις εἰσπράττουν μέρος τῆς ἐγγείου προσόδου ἀγοράζουσαι τὰ ἀγροτικά προϊόντα εἰς χαμηλὴν τιμὴν.

14. Ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐννοίας τῆς ἐγγείου προσόδου.

Εἰς τὴν παρ. 1 τῆς παρούσης μελέτης ἐξετέθη ὅτι ἡ ρικαρδιανὴ θεωρία ἀναπτύσσει τὴν ἐννοιαν τοῦ πλεονάσματος τῶν προϊόντων δηλονότι τῆς διαφορικῆς ἐγγείου προσόδου, ἐξετάζουσα μόνον τὰ φαινόμενα τὰ παραγόμενα εἰς τὴν Γεωργίαν. Οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς ἐπιχειροῦν ν' ἀνακαλύψουν τὸν σχηματισμὸν τοῦ πλεονάσματος τῶν προϊόντων ὄχι μόνον εἰς τὴν Γεωργίαν, ἀλλὰ ὡσαύτως εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς.

Αἱ ὁμοιότητες τῶν συνθηκῶν σχηματισμοῦ τῶν ἐγγείων προσόδων καὶ τῶν βιομηχανικῶν προσόδων.

Οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι τῆς Ὀριακῆς Σχολῆς τονίζουν τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ σχηματισμὸς πλεονάσματος προϊόντων δὲν εἶναι φαινόμενον παραγόμενον μόνον εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν ἀλλὰ γενικὸν φαινόμενον τὸ ὁποῖον σημειοῦται τόσον εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν, ὅσον εἰς τὴν βιομηχανικὴν ὡς καὶ εἰς τὸ πεδίου τῶν ἀτομικῶν εἰσοδημάτων καὶ τῆς καταναλώσεως. Μὲ ἄλλας λέξεις, εἰς πᾶσαν οἰκονομίαν, καθ' ἣν αἱ συνθῆκαι τῆς λειτουργίας τῆς παραγωγῆς εἶναι ἀνίσως εὐνοϊκαί, καθ' ἣν συγκεκριμένως ἡ ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς διενεργεῖται ὑπὸ διαφόρων ἐπιχειρήσεων ἀνομοίας παραγωγικότητος σημειοῦται τάσις σχηματισμοῦ διαφορικῶν προσόδων παραγωγικότητος ἢ οἰκνεῖ προσόδων, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Alfred Marshall¹. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας καθ' ἃς εἰς τὴν Γεωργίαν ἐπὶ ἐδαφῶν ἀνίσου γονιμότητος σχηματίζονται διαφορικοὶ πρόσοδοι γονιμότητος πρὸς ὄφελος τῶν ἐδαφῶν ἀνωτέρας γονιμότητος, εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐπὶ μηχανημάτων καὶ γενικῶς ἐπὶ μέσων παραγωγῆς ἀνίσου παραγωγικό-

1. Βλ. Principes d' E.P. ἐνθ' ἀνωτ., Τ. II, σελ. 425, 430, 486, 497.

τητος σχηματίζονται διαφορικαὶ πρόσοδοι παραγωγικότητος, οἷον εἰ πρόσοδοι πρὸς ὄφελος τῶν μέσων παραγωγῆς ἀνωτέρας παραγωγικότητος.

Εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν σχέσεων, εἰς μίαν οἰκονομικὴν καθ' ἣν ἀφ' ἑνὸς αἱ ἰσχυρότεραι παραγωγικώτεραι ἐπιχειρήσεις ἐφαρμόζουσιν ἐφευρέσεις, χρησιμοποιοῦν τελειότερα μέσα παραγωγῆς, βελτιωμένας τεχνικὰς μεθόδους παραγωγῆς, καὶ ἀνώτερα συστήματα ἐργασίας, καθ' ἣν ἀφ' ἑτέρου. αἱ ὁριακαὶ ἐπιχειρήσεις τῆς κατωτέρας παραγωγικότητος ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν παλαιὰ μηχανήματα, ἀπληρχιωμένας τεχνικὰς μεθόδους παραγωγῆς καὶ ξεπερασμένα συστήματα ἐργασίας, σημειοῦται τάσις σχηματισμοῦ διαφορικῶν προσόδων πρὸς ὄφελος τῶν πρώτων παραγωγικωτέρων ἐπιχειρήσεων,

Ὡσαύτως ὠρισμένοι οἰκονομολόγοι ἐπεκτείνουν τὴν ἔννοιαν τῆς προσόδου εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ προσφορά τῶν μέσων παραγωγῆς δὲν προσαρμόζεται εἰς τὴν ζήτησιν τούτων εἰς βραχυχρονίους περιόδους. Οὕτω μία αὐξήσις τῆς ζήτησεως τῶν μέσων παραγωγῆς ἐναντι προσφορᾶς τούτων περιορισμένης εἰς τὰ ὑφιστάμενα ἀποθέματα προκαλεῖ ὑπερχρονίως, τὸν σχηματισμὸν διαφορικῶν προσόδων πρὸς ὄφελος τῶν μέσων παραγωγῆς τῶν ὁποίων ἡ διαθέσιμος ποσότης εἶναι ἀνεπαρκὴς πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ζήτησεως ¹.

Ὡρισμένοι σύγχρονοι οἰκονομολόγοι ἀνέπτυξαν ἐπίσης τὴν ἰδέαν τοῦ σχηματισμοῦ ἐργατικῶν διαφορικῶν προσόδων ἢ πλεονασμάτων πρὸς ὄφελος τῶν πλέον παραγωγικῶν ἐργατῶν εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν οἱ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν παραγωγὴν ἐργάται ἐμφανίζουν ἀνισον παραγωγικότητα ². Ἐπίσης οἱ οἰκονομολόγοι οὗτοι ἀνακαλύπτουν τὸν σχηματισμὸν διαφορικῆς προσόδου ἢ πλεονάσματος τοῦ καταναλωτοῦ πρὸς ὄφελος τῶν καταναλωτῶν τῶν ὁποίων τὰ εἰσοδήματα εἶναι ὑψηλότερα. δεδομένου ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων προσδιορίζονται εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον διεπόμενον ὑπὸ τῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως καταναλωτῶν ἐχόντων κατώτερα εἰσοδήματα ³. Ἡ δὲ, ὁ Ricardo ἀναπτύσσει τὴν ἰδέαν τῆς προσόδου τοποθεσίας πρὸς ὄφελος τῶν ἐδαφῶν τῶν οἰκοπέδων ἢ οἰκοδομημάτων εὐρισκομένων ἐγγύτερον τῆς ἀγορᾶς ⁴. Ἐπὶ

1. Ὁ Alfred Marshall, ἀναπτύσσει μετ' ἐπιμονῆς τὴν ἰδέαν ταύτην *Principes d'E.P.*, ἐκθ' ἀνωτ., T. II, p. 126-150, 250+360-364-430.

2. Βλ. τοῦ ἰδίου, ἐκθ' ἀνωτ., T. I, σελ. 286-287, T. II, 276, 278, 315-318-365-368.

3. Βλ. τοῦ ἰδίου, ἐκθ' ἀνωτ., T. I, σελ. 264, 265, 275, 276, 286, 287, T. II, σελ. 170-172, 180-190, 208-211, 223-224, 315.

4. *Principes d'E.P.*, ἐκθ' ἀνωτ., σελ. 42. Ὁ John Stuart Mill παρατηρεῖ: «Ὡρισμένοι οἰκονομολόγοι ἀντιτείνουν εἰς τὸν Ricardo ὅτι ἐὰν ὅλα τὰ ἐδάφη ἦσαν ἰσῆς γονιμότητος, θὰ ἠδύναντο ἀκόμη νὰ ἐκμισθωθῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶπεν ὁ Ricardo, ὅστις λέγει, ὅτι ἐὰν ὅλα αἱ γαῖαι ἦσαν ἐξ ἰσοῦ γόνιμοι, ἐκείναι αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐγγύ-

πλέον τῶν διαφορικῶν προσόδων παραγωγικότητος, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἐπιχειρήσεις ἢ τὰ μέσα παραγωγῆς ἐμφανίζουν ἄνισον παραγωγικότητα, σημειοῦται τάσις σχηματισμοῦ διαφορικῶν προσόδων ἐντάσεως εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς γεωργικῆς ἢ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Πράγματι, εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἐπιχειρήσεις χρησιμοποιοῦν ἄνισους ποσότητας ἐργασίας καὶ κεφαλαίων, ἢ εἰς τὰς ὁποίας τὰ μέσα παραγωγῆς χρησιμοποιοῦνται μετ' ἄνισου ἐντάσεως παράγεται τάσις σχηματισμοῦ διαφορικῶν προσόδων ἐντάσεως πρὸς ὄφελος τῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν μεγαλυτέρας ποσότητας ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἢ πρὸς ὄφελος τῶν μέσων παραγωγῆς τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ἐντατικώτερον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντων συνάγεται ὅτι ὑφίσταται πλήρης ταυτότης τῶν συνθηκῶν καθ' ἃς σχηματίζονται αἱ διαφορικαὶ πρόσοδοι γονιμότητος ἢ παραγωγικότητος, αἱ διαφορικαὶ πρόσοδοι ἐντάσεως καὶ ἀκόμη αἱ ἀπόλυτοι πρόσοδοι εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς γεωργικῆς ἢ βιομηχανικῆς παραγωγῆς.